

61/2012

Esitutkinta- ja pakkokeino- lainsäädännön uudistaminen

Lausuntotiivistelmä

*oikeusministeriö
justitieministeriet*

61/2012

Esitutkinta- ja pakkokeino- lainsäädännön uudistaminen

Lausuntotiivistelmä

9.10.2012

Julkaisun nimi Esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistaminen
Lausuntotiivistelmä

Tekijä Lainsäädäntöneuvos Janne Kanerva

Oikeusministeriön julkaisu 61/2012
Mietintöjä ja lausuntoja

OSKARI numero OM 3/41/2012 **HARE numero** OM004:00/2012

ISSN-L 1798-7105
ISSN (PDF) 1798-7105
ISBN (PDF) 978-952-259-246-0

URN URN:ISBN:978-952-259-246-0
Pysyvä osoite <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-246-0>

**Asia- ja avain-
sanat** Esitutkinta, pakkokeinot, salaiset pakkokeinot, telekuuntelu, televalvonta, ylimääräisen tiedon käyttäminen

Tiivistelmä Lausuntopyynnön kohteena olleessa hallituksen esityksen luonnoksessa (selvityksiä ja ohjeita 42/2012) vuoden 2014 alussa voimaan tulevia uutta esitutkintalakia ja uutta pakkokeinolakia ehdotetaan muutettavaksi. Lisäksi näihin lakeihin liittyviin lakeihin ehdotetaan tehtäväksi lähinnä teknisluonteisia muutoksia. Sellaisia ovat pitkälti myös esitutkintalakiin ja pakkokeinolakiin ehdotettavat muutokset.

Uuden esitutkintalain säännöstä velvollisuudesta saapua esitutkintaan ehdotetaan muutettavaksi niin, että se koskee poliisiin lisäksi muitakin esitutkintaviranomaisia.

Uudessa pakkokeinolaissa olevia kotietsintää koskevia säännöksiä ehdotetaan täydennettäväksi niin, että etsinnän kohteena olevalle henkilölle on ilmoitettava oikeudesta saattaa kotietsintä tuomioistuimen tutkittavaksi. Telekuuntelun käyttöedellytyksiä koskevia säännöksiä ehdotetaan muutettavaksi niin, että mainittua salaista pakkokeinoa voidaan käyttää myös lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisessä. Lupa televalvontaan voitaisiin myöntää myös, kun on syytä epäillä teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyä luvaton käyttöä, vahingontekoa, viestintäsalaisuuden loukkausta tai tietomurtoa tai kun on syytä epäillä lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin. Telekuuntelulla, televalvonnalla, tukiasematietojen hankkimisella ja teknisellä tarkkailulla saatua niin sanottua ylimääräistä tietoa saisi käyttää myös, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta ja jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Salaisen pakkokeinon käytöstä ilmoittamista koskevia uuden pakkokeinolain säännöksiä täydennettäisiin koskien tilanteita, joissa pakkokeinon kohteena olleen epäillyn henkilöllisyys ei ole vielä selvillä ilmoittamista koskevan määräajan tai ilmoittamista koskevan lykkäyksen päättyessä.

Oikeusministeriö pyysi ehdotuksista kirjallisen lausunnon 36 viranomaiselta, organisaatiolta ja järjestöltä. Lausuntoja saapui 22. Lisäksi 4 lausuntopyyntöä kohteena ollutta ilmoitti, että niillä ei ole lausuttavaa.

Yleisesti ottaen esitysluonnoksen ehdotuksia pidettiin kannatettavina. Kaikista säännösehdotuksista ei lausuttu. Lausunnonantajista 4 ilmoitti kannattavansa ehdotettuja muutoksia sellaisinaan eikä sisällyttänyt lausuntoonsa yksityiskohtaista palautetta.

Huomiota kiinnitettiin tarpeeseen tarkentaa esitutkintalain 6 luvun 1 §:ää velvollisuudesta saapua esitutkintaan. Kannatusta sai lapsen seksuaalisen hyväksikäytön lisääminen pakkokeinolain 10 luvun 3 §:ään niiden rikosten joukkoon, joiden tutkinnassa voidaan käyttää telekuuntelua. Eniten palautetta annettiin televalvonnan käyttöalan laajentamisesta teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyyn luvattomaan käyttöön, vahingontekoon, viestintäsalaisuuden loukkaukseen tai tietomurtoon sekä ylimääräisen tiedon käyttöalan laajentamisesta. Ensiksi mainittu ehdotus joiltakin osin jakoi mielipiteitä. Useissa ylimääräisen tiedon käyttöä koskevissa lausunnoissa kiinnitettiin huomiota siihen, että se ei mahdollista tiedon käyttöä varkauden tutkinnassa. Lisäksi tuomioistuimen osallistumista ylimääräisen tiedon käyttöä koskevaan päätöksentekoon ehdotetulla tavalla pidettiin joissakin lausunnoissa ongelmallisena tai täsmentämistä edellyttävänä.

Lausunnoissa nostettiin esiin kysymyksiä, joihin liittyviä ehdotuksia ei esitysluonnoksessa ollut. Näitä ovat esimerkiksi tarve tehdä ilma-alusrekisteriä koskevia muutoksia, saapuvilla olon sisältö kotietsinnässä, kotietsintää koskevan läsnäolo-oikeuden ja tutkimuspaikan eristämisen suhde, hylättyjen telepakkokeinovaatimusten julkisuus, takavarikoinnin kynnys koskien lähetystä ennen sen saapumista vastaanottajalle sekä esitutkinnan asianosaisjulkisuus.

9.10.2012

Publikationens titel	Revidering av lagstiftningen om förundersökning och tvångsmedel Remissammandrag		
Författare	Lagstiftningsrådet Janne Kanerva		
Justitieministeriets publikation	61/2012 Betänkanden och utlåtanden		
OSKARI nummer	OM 3/41/2012	HARE nummer	OM004:00/2012
ISSN-L	1798-7105		
ISSN (PDF)	1798-7105		
ISBN (PDF)	978-952-259-246-0		
URN	URN:ISBN:978-952-259-246-0		
Permanent adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-246-0		
Sak- och nyckelord	Förundersökning, tvångsmedel, hemliga tvångsmedel, teleavlyssning, teleövervakning, användning av överskottsinformation		
Referat	<p>I det utkast till regeringsproposition som låg till grund för begäran om utlåtande (utredningar och anvisningar 42/2012) föreslås det ändringar i den nya förundersökningslagen och den nya tvångsmedelslagen vilka träder i kraft vid ingången av 2014. Dessutom föreslås det ändringar av närmast teknisk karaktär av lagar som har samband med dem. Också de ändringar som föreslås i förundersökningslagen och tvångsmedelslagen är till stor del sådana ändringar.</p> <p>Den nya förundersökningslagens bestämmelse om skyldigheten att infinna sig till förundersökning föreslås bli ändrad så att den utöver polisen gäller också andra förundersökningsmyndigheter.</p> <p>Det föreslås en komplettering av bestämmelserna om husrannsakan i den nya tvångsmedelslagen så att den som är föremål rannsakan ska underrättas om rätten att underkasta husrannsakan domstolsprövning. Det föreslås en ändring av bestämmelserna om förutsättningarna för att använda teleavlyssning så att detta hemliga tvångsmedel också får användas vid utredning av sexuellt utnyttjande av barn. Tillstånd till teleövervakning kan enligt förslaget beviljas också när någon är skäligen misstänkt för olovligt brukande, skadegörelse, kränkning av kommunikationshemlighet eller dataintrång med användning av en teleadress eller teleterminalutrustning eller för lockande av barn i sexuella syften. Sådan s.k. överskottsinformation som har fåtts genom teleavlyssning, teleövervakning, inhämtande av basstationsuppgifter och teknisk observation får också användas, om det strängaste föreskrivna straffet för brottet är fängelse i minst två år och användningen av överskottsinformation kan antas vara av synnerlig vikt för utredningen av brottet.</p>		

Den nya tvångsmedelslagens bestämmelser om underrättelse om användning av ett hemligt tvångsmedel kompletteras i fråga om situationer där identiteten för en misstänkt som har varit föremål för tvångsmedel inte ännu är känd när tiden för underrättelse eller uppskov av underrättelsen går ut.

Justitieministeriet sände förslagen på skriftlig remiss till 36 myndigheter, organisationer och sammanslutningar. Det kom in 22 yttranden. Dessutom meddelade fyra av remissinstanserna att de inte hade något att kommentera.

Allmänt taget understödde remissinstanserna förslagen i propositionsutkastet. Alla förslagen till bestämmelser kommenterades inte. Fyra av remissinstanserna uppgav att de understödde de föreslagna ändringarna som sådana och gav ingen detaljerad respons.

Remissinstanserna fäste uppmärksamhet vid att bestämmelsen i förundersökningslagens 6 kap. 1 § om skyldighet att infinna sig till förundersökning behöver preciseras. Förslaget om att foga sexuellt utnyttjande av barn till de brott i tvångsmedelslagens 10 kap. 3 § vid vars utredning teleavlyssning får användas understöddes. Mest respons fick förslagen om att utvidga användningsområdet för teleövervakning till att omfatta olovligt brukande, skadegörelse, kränkning av kommunikationshemlighet eller dataintrång med användning av en teleadress eller teleterminalutrustning samt användningsområdet för överskottsinformation. Åsikterna var till viss del delade om det första förslaget. När det gäller användningen av överskottsinformation fäste många av remissinstanserna uppmärksamhet vid att bestämmelsen inte möjliggör användning av informationen vid utredning av stöld. Dessutom ansåg en del av remissinstanserna att det är problematiskt att domstolen ska delta i fattandet av beslut om användning av överskottsinformation på det föreslagna sättet eller att detta kräver en precisering.

Remissinstanserna lyfte fram en del frågor som det inte fanns några förslag om i propositionsutkastet. Bl.a. tog man upp behovet av ändringar i luftfartygsregistret, innehållet i närvaro vid husrannsakan, förhållandet mellan närvarorätten vid husrannsakan och avspärningen av utredningsplatser, offentligheten för sådana yrkanden om teletvångsmedel som har avslagits, tröskeln för beslag av en försändelse innan den anländer till mottagaren samt partsoffentligheten vid förundersökning.

SISÄLLYS

1	Johdanto	10
1.1	Esitysluonnoksen sisältö	10
1.2	Lausuntopyyntö	11
2	Yleinen lausuntopalaute	13
3	Yksityiskohtainen lausuntopalaute	16
3.1	Esitutkintalaki	16
3.1.1	6 luvun 1 § (velvollisuus saapua esitutkintaan)	16
3.2	Pakkokeinolaki	18
3.2.1	3 luvun 15 § (vangitsemisasijan uudelleen käsittely)	18
3.2.2	6 luvun 10 § (toimenpiteen täytäntöönpano)	19
3.2.3	8 luvun 5 § (läsnäolo kotietsinnässä)	19
3.2.4	8 luvun 6 § (menettely kotietsinnässä)	20
3.2.5	8 luvun 20 § (laite-etsinnän määritelmä)	20
3.2.6	10 luvun 3 § (telekuuntelu ja sen edellytykset)	21
3.2.7	10 luvun 5 § (telekuuntelusta ja muusta vastaavasta tietojen hankkimisesta päättäminen)	23
3.2.8	10 luvun 6 § (televalvonta ja sen edellytykset)	23
3.2.9	10 luvun 9 § (televalvonnasta ja sijaintitietojen hankkimisesta päättäminen)	26
3.2.10	10 luvun 14 § (peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset)	26
3.2.11	10 luvun 27 § (peitetoiminta ja sen edellytykset)	27
3.2.12	10 luvun 40 § (tietolähteen ohjatusta käytöstä päättäminen)	28
3.2.13	10 luvun 56 § (ylimääräisen tiedon käyttäminen)	29
3.2.14	10 luvun 58 § (telekuuntelun, teknisen kuuntelun ja teknisen laitetarkkailun keskeyttäminen)	33
3.2.15	10 luvun 60 § (salaisen pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen)	34
3.2.16	11 luvun 1 a § (asian siirtäminen toiseen tuomioistuimeen)	36
3.3	Rajavartiolaki	37
3.4	Autokiinnityslaki	38
4	Muita lausunnoissa esiin nostettuja asioita	39

1 Johdanto

1.1 Esitysluonnoksen sisältö

Oikeusministeriössä laadittu ja yhdessä sisäasiainministeriön edustajien kanssa valmisteltu esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön täydentämistä koskeva hallituksen esityksen luonnos (selvityksiä ja ohjeita 42/2012) julkaistiin 29 päivänä kesäkuuta 2012.

Luonnoksessa ehdotetaan muutettavaksi vuoden 2014 alussa voimaantulevia uutta esitutkintalakia (805/2011) ja uutta pakkokeinolakia (806/2011). Lisäksi näihin lakeihin liittyviin lakeihin ehdotetaan tehtäväksi lähinnä teknisluonteiseksi luonnehdittavia muutoksia. Sellaisia voidaan pitkälti katsoa olevan myös esitutkintalakiin ja pakkokeinolakiin ehdotettavien muutosten. Mukaan on kuitenkin otettu perusteltuja asiallisia muutoksia, jotka etenkin laajuudeltaan ovat sellaisia, että niiden valmistelu tässä yhteydessä kohtuullisen lyhyessä aikataulussa on ollut mahdollista. Samanaikaisesti on tarkoitus antaa uuden poliisilain (872/2011) muuttamista koskeva hallituksen esitys, koska uuden pakkokeinolain säännökset salaisista pakkokeinoista ja uuden poliisilain säännökset salaisista tiedonhankintakeinoista liittyvät kiinteästi toisiinsa.

Uuden esitutkintalain säännöstä velvollisuudesta saapua esitutkintaan ehdotetaan muutettavaksi niin, että se koskee poliisin lisäksi muitakin esitutkintaviranomaisia. Jos on syytä olettaa, että henkilöltä saadaan selvitystä rikoksesta, tai jos hänen läsnäolonsa esitutkintatoimenpidettä suoritettaessa on muuten tarpeen rikoksen selvittämiseksi, hän olisi velvollinen kutsusta saapumaan esitutkintaan oleskelupaikkaansa lähimpään esitutkintaviranomaisen toimipaikkaan.

Uudessa pakkokeinolaissa olevia kotietsintää koskevia säännöksiä ehdotetaan täydennettäväksi niin, että etsinnän kohteena olevalle henkilölle on ilmoitettava oikeudesta saattaa kotietsintä tuomioistuimen tutkittavaksi. Telekuuntelun käyttöedellytyksiä koskevia säännöksiä ehdotetaan muutettavaksi niin, että mainittua salaista pakkokeinoa voidaan käyttää myös lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisessä. Lupa televalvontaan voitaisiin myöntää myös, kun on syytä epäillä telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyä luvaton käyttöä, vahingontekoa, viestintäsalaisuuden loukkausta tai tietomurtoa tai kun on syytä epäillä lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin. Telekuuntelulla, televalvonnalla, tukiasematietojen hankkimisella ja teknisellä tarkkailulla saatua niin sanottua ylimääräistä tietoa saisi käyttää myös, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta ja jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Luonnoksen mukaan ylimääräisen tiedon käyttämisestä näyttönä päättäisi tuomioistuin pääasian käsittelyn yhteydessä.

Luonnoksessa ehdotetaan salaisen pakkokeinon käytöstä ilmoittamista koskevia uuden pakkokeinolain säännöksiä täydennettäväksi koskien tilanteita, joissa pakkokeinon kohteena olleen epäillyn henkilöllisyys ei ole vielä selvillä ilmoittamista koskevan määräajan tai ilmoittamista koskevan lykkäyksen päättyessä. Näissä tilanteissa pakkokeinosta olisi ilmoitettava kirjallisesti hänelle ilman aiheetonta viivytystä henkilöllisyyden selvityä. Tähän liittyvä täydennys tehtäisiin myös oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain eräisiin säännöksiin. Lisäksi uuteen pakkokeinolakiin ehdotetaan otettavaksi säännökset asian siirtämisestä toiseen tuomioistuimeen.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan samaan aikaan kuin uusi esitutkintalaki ja uusi pakkokeinolaki eli vuoden 2014 alussa.

1.2 Lausuntopyyntö

Oikeusministeriö pyysi 29 päivänä kesäkuuta 2012 päivätyllä lausuntopyynnöllä seuraavilta 36 viranomaiselta, organisaatiolta ja järjestöltä kirjallisen lausunnon luonnoksesta (tähdellä * on merkitty lausunnon toimittaneet tahot):

Liikenne- ja viestintäministeriö *
Maa- ja metsätalousministeriö
Oikeusministeriön oikeushallinto-osasto
Oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto
Opetus- ja kulttuuriministeriö *
Puolustusministeriö *
Sisäasiainministeriön rajavartio-osasto *
Työ- ja elinkeinoministeriö
Valtiovarainministeriö

Eduskunnan oikeusasiamies *
Valtakunnansyyttäjänvirasto *
Poliisihallitus *
Tullihallitus *
Keskusrikospoliisi *
Suojelupoliisi *
Liikenteen turvallisuusvirasto *
Patentti- ja rekisterihallitus

Helsingin hovioikeus *
Rovaniemen hovioikeus *

Helsingin kärjäoikeus *
Pohjois-Savon kärjäoikeus *
Oulun kärjäoikeus

Itä-Suomen syyttäjänvirasto *
Keski-Suomen syyttäjänvirasto *
Länsi-Suomen syyttäjänvirasto

Helsingin poliisilaitos
Itä-Uudenmaan poliisilaitos
Pohjois-Karjalan poliisilaitos *

Helsingin ulosottovirasto

Suomen Asianajajaliitto ry *
Suomen Lakimiesliitto ry
Suomen tuomariliitto ry *
Suomen poliisijärjestöjen liitto ry
Suomen Syyttäjähdistys ry *
Tullivirkamiesliitto ry
Rajavartioliitto ry

Lisäksi lausunnon on antanut tietosuojavaltuutetun toimisto.

2 Yleinen lausuntopalaute

Liikenne- ja viestintäministeriön mukaan nyt esitetyt täsmennykset ja teknisluonteiset korjaukset ovat kannatettavia. Ministeriö tuo kuitenkin lausunnossa esiin ongelmia, jotka koskevat kohtia, jotka eivät nyt käsillä olevaan hallituksen esitykseen vielä sisälly.

Maa- ja metsätalousministeriö ilmoitti, että sillä ei ole luonnoksesta lausuttavaa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön lausunnossa todetaan, että ministeriö pitää ehdotettuja muutoksia perusteltuina ja sillä ei ole esitysluonnoksesta huomautettavaa. Lausunnossa ei ole yksityiskohtaista palautetta.

Puolustusministeriön mukaan luonnoksen ehdotukset ovat perusteltuja. Puolustusministeriöllä ei ole puolustushallinnon osalta lausuttavaa. Lausunnossa ei ole yksityiskohtaista palautetta.

Sisäasiainministeriön rajavartio-osasto toteaa, että laajempi rajavartiolainsäädännön muutostarpeiden arviointi, muun ohella esitutkinta-, pakkokeino- ja poliisilainsäädännön kokonaisuudistus huomioiden, on tarkoitus tehdä erikseen sisäasiainministeriön rajavartio-osaston käynnistämällä hankkeella rajavartiolainsäädännön tarkistamiseksi. Hallituksen esitys rajavartiolainsäädännön muuttamiseksi annettaneen eduskunnalle syksyllä 2013 ja muutokset tulisivat voimaan vuoden 2014 alussa. Sisäasiainministeriön rajavartio-osasto toteaa, että se pitää perusteltuna ja tarpeellisena uuden esitutkintalain ja pakkokeinolain sekä niihin liittyvien lakien täydentämistä ja täsmentämistä jo ennalta havaittujen muutos- ja täydennystarpeiden johdosta.

Työ- ja elinkeinoministeriö ilmoitti, että sillä ei ole lausuttavaa hallituksen esitysluonnoksesta.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen lausunnossa todetaan, että suuri osa ehdotetuista muutoksista on siten teknisluonteisia, ettei hänellä laillisuusvalvojana ole tarpeen kiinnittää niihin erityistä huomiota. Tässä yhteydessä hän ei katso tarpeelliseksi tuoda esiin niitä kriittisiä näkökohtia, joita oikeusasiamiehen kanslian edustajat ovat esittäneet, kun heitä on eri valiokunnissa kuultu hallituksen esityksen 222/2010 vp johdosta. Hän ei myöskään katso olevan aihetta tässä yhteydessä esittää kattavasti laillisuusvalvonnassa havaitsemiaan pakkokeinolain muutostarpeita. Kotietsinnän osalta kuitenkin esitetään eräitä sääntelytarpeita, jotka olisi hänen käsityksensä mukaan mahdollista arvioida jo tässä yhteydessä. Tulevassa hallituksen esityksessä olisi aihetta kertoa uudistustarpeista, jotka edellyttävät pitempää valmistelu-aikaa, mikäli niitä on tiedossa.

Valtakunnansyyttäjänviraston lausunnossa ilmaistaan tyytyväisyys sen johdosta, että esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön muuttamis- ja täydentämishankkeeseen on ryhdytty riittävässä ajoin ennen uusien lakien voimaantuloa. Näin voidaan muutokset ottaa huomioon kokonaisuudistusta koskevassa koulutuksessa, ohjeistuksen laadinnassa ja muussa varautumisessa.

Poliisihallituksen mukaan valtioneuvostotasolla koordinoitujen ja nyt esitettävien täydennykset ovat sinänsä tarpeellisia, mutta Poliisihallitus haluaa tuoda kuitenkin esille näkemyksiään tiettyihin lainsäädäntötäydennyksiin liittyen.

Tullihallituksen/Tullin rikostorjunnan lausunnon mukaan Tullin rikostorjunnan kannalta luonnos hallituksen esitykseksi sisältää pääosin myönteisiä muutosehdotuksia. Tullin rikostorjunta haluaa kuitenkin todeta, että luonnoksessa ei ehdoteta muutoksia eräisiin sellaisiin säännöksiin, jotka voimassa olevassa muodossaan eivät vastaa Tullin rikostorjunnan näkemyksiä.

Keskusrikospoliisi pitää esitettyjä muutoksia yleisesti ottaen käytännön toiminnan kannalta tarpeellisina eikä niihin sinällään ole mitään huomautettavaa. Hallituksen esityksen luonnoksessa muutettavaksi ehdotettujen lainkohtien perusteluissa on kiinnitetty erityisesti huomiota rikoksesta epäillyn aseman turvaamiseen.

Suojelupoliisin mukaan lakiesitys on asiantuntevasti ja huolellisesti valmisteltu. Suojelupoliisi pitää lakiesityksessä ehdotettuja muutoksia perusteltuina ja kannatettavina.

Patentti- ja rekisterihallitus ilmoitti, että sillä ei ole lausuttavaa ehdotuksista.

Helsingin hovioikeus viittaa oikeusministeriölle 9.11.2009 antamaansa lausuntoon esitutkinta- ja pakkokeino- ja rikostorjuntalainmietinnöstä. Nyt kysymyksessä olevat muutosehdotukset ovat esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön kokonaisuudistukseen nähden vähäisiä eikä hovioikeudella sinänsä ole niihin huomauttamista.

Rovaniemen hovioikeus toteaa, että teknisten tai lakitekstin sisältöä selventävien muutosten osalta ei ole juuri lausuttavaa. Hovioikeus kysyy asiallisten muutosten osalta, onko lainvalmistelun sykli nopeutunut jo siinä määrin, että enää ei voida odottaa lakien voimaan tuloa ennen niiden uudistamista. Voidaan myös kysyä, mihin perustuslakivaliokunnan lausuntoa 66/2010 vp. pidemmälle menevillä ehdotuksilla pyritään ja miksi sellaisia esitetään. Onko yhteiskunnan edun mukaista, että juuri säädettyä tasapainoa yksilön oikeuksien ja viranomaisten toimivaltuuksien yhteensovittamiseksi ryhdytään jo nyt horjuttamaan lisäämällä esitutkintaviranomaisten toimivaltuuksia?

Helsingin käräjäoikeudella ei ole huomautettavaa esitykseen. Käräjäoikeus pitää luonnoksessa esitettyjä muutoksia kannatettavina.

Oulun käräjäoikeus ilmoitti, että sillä ei ole lausuttavaa esityksestä.

Itä-Suomen syyttäjänviraston lausunnossa todetaan, että perusoikeuksiin puuttuminen edellyttää sääntelyltä tarkkuutta. Käytännön toimivuuden kannalta olisi sitä parempi, mitä harvempaan ja yksinkertaisempaan käyttöedellytysten (erityiset edellytykset) porrastukseen päästäisiin. Kun salaisten pakkokeinojen merkitys entisestään kasvaa, tämä lisää painetta koko ajan täydentää erityisten edellytysten luetteloa.

Keski-Suomen syyttäjänvirastolla ei ole huomauttamista hallituksen esitykseen. Pääosinhan kyse on sellaisista tarkistuksista, jotka on havaittu tarpeellisiksi tarkentaa taikka joltakin osin muuttaa ennen esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön kokonaisuudistuksen voimaantuloa. Lausunnossa ei ole yksityiskohtaista palautetta.

Pohjois-Karjalan poliisilaitoksen mukaan sillä ei ole mitään kielteistä huomauttamista muutosehdotusten osalta. Lausunnossa ei ole yksityiskohtaista palautetta.

Suomen Asianajajaliitto ry toteaa suhtautuvansa esitykseen lähtökohtaisesti myönteisesti. Ehdotuksessa on kuitenkin tiettyjä kohtia, joihin liitto haluaa erityisesti kiinnittää huomiota ja toivoo, että nämä näkökohdat otetaan huomioon asian jatkovalmistelussa.

Suomen tuomariliitto ry:n lausunnossa todetaan, että esitutkintaa ja pakkokeinoja koskevien säännösten tulee olla käyttökelpoisia niin esitutkintaa suorittavien viranomaisten kuin tuomioistuinlaitoksen näkökulmasta. Tuomariliitto katsoo, että esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön mahdollisia muutostarpeita tulee arvioida säännöllisesti ja myös siitä näkökulmasta, miten sääntely vaikuttaa oikeudenkäyntiin.

Suomen Syyttäjähdistys ry toteaa, että esitys on kannatettava ja laki tulee saattaa sellaisenaan voimaan kuin esityksessä on todettu. Lausunnossa ei ole yksityiskohtaista palautetta.

3 Yksityiskohtainen lausuntopalaute

3.1 Esitutkintalaki

3.1.1 6 luvun 1 § (velvollisuus saapua esitutkintaan)

Pykälän 1 momentti on ehdotettu muutettavaksi seuraavansisältöiseksi, jolloin se yleisemmin muotoiltuna koskisi poliisin lisäksi muitakin esitutkintaviranomaisia eli myös tulli-, rajavartio- ja sotilasviranomaisia:

Jos on syytä olettaa, että henkilöltä saadaan selvitystä rikoksesta, tai jos hänen läsnäolonsa esitutkintatoimenpidettä suorittaessa on muuten tarpeen rikoksen selvittämiseksi, hän on velvollinen kutsusta saapumaan esitutkintaan oleskelupaikkaansa lähimpään esitutkintaviranomaisen toimipaikkaan.

Sisäasiainministeriön rajavartio-osaston lausunnossa todetaan, että selvyiden vuoksi olisi perusteltua lisätä 1 momentin sanamuotoon, että velvollisuus saapua kutsusta esitutkintaan koskisi nimenomaan kutsun esittäneen esitutkintaviranomaisen toimipaikkaa. Rajavartio-osasto toteaa lisäksi, että henkilön velvoittaminen saapumaan oleskelupaikkansa lähimpään toimipaikkaan on käytännön toiminnan kannalta ongelmallinen. Rajavartiolaitoksella on runsaasti toimipaikkoja, esimerkiksi syrjäseudulla sijaitsevat partiomajat, joissa ei kuitenkaan ole sen kaltaisia tiloja ja välineitä, joissa kuulustelut ja sen mahdollisesti edellyttämät jatkotoimenpiteet voitaisiin ylipäättään suorittaa. Asiaan liittyy myös työturvallisuusnäkökohtia. Huomattava on myös, että vastaavasti uuden esitutkintalain 6 luvun 3 §:n tulisi koskea kaikkia esitutkintaviranomaisia. Edellä mainituksa säännöksessä ei myöskään ole velvoitettu henkilöä saapumaan lähimpään vaan ainoastaan muuhun saman poliisilaitoksen toimialueella olevaan paikkaan. Rajavartio-osasto toteaa, että henkilö tulisi velvoittaa kutsusta saapumaan kutsun esittäneen viranomaisen sellaiseen toimipaikkaan, jossa kuulustelu ja sitä mahdollisesti seuraavat toimenpiteet kuten esimerkiksi henkilötuntemerkkien ottaminen, kiinniotto ja henkilön tilapäinen säilytys lukitussa tilassa voidaan myös tosiasiallisesti suorittaa.

Valtakunnansyyttäjänviraston lausunnossa pidetään ehdotettua muutosta perusteltuna ja kannatettavana.

Tullihallitus/Tullin rikostorjunta toteaa, että saapumisvelvollisuus ehdotetaan säädettäväksi koskemaan oleskelupaikkaa lähintä esitutkintaviranomaisen toimipaikkaa. Samalla tullilain 43 §:n 4 momentti ehdotetaan kumottavaksi. HE -luonnoksen yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että lähin toimipaikka riippuisi siitä, mikä viranomaisen esitutkinnan toimittaa ja miten sen toiminta on alueellisesti järjestetty. Ehdotettu säädösteksti jättää osin jopa kiistanalaiseksi sen, koskisiko saapumisvelvollisuus

Tullin toimittamassa esitutkinnassa kutsuttavan oleskelupaikkaa lähintä Tullin vai poliisin toimipaikkaa. Myös muiden esitutkintaviranomaisten lausunnoissa kiinnitetään huomiota kyseisen saapumisvelvollisuuden alueelliseen laajuuteen. Siksi Tullin rikos-
torjunta toivoo, että säännöksen lopulliseen muotoon laatimisessa toimittaisiin yhteistyössä myös Tullin kanssa.

Rovaniemen hovioikeus toteaa, että esitutkintalain 6 luvun 1 §:n ehdotus näyttyy teknisenä. Hovioikeus suhtautui kuitenkin hallituksen esitystä 222/2010 valmisteltaessa kriittisesti siihen, että poliisin resurssien ja toimipaikkaverkoston vähentämisen myötä esitutkintavelvoitteet siirtyvät enenevässä määrin hoidettavaksi muille viranomaisille, joilla ei ole samaa koulutuksellista eikä kulttuurista valmiutta hoitaa näitä tehtäviä kuin poliisilla. Kansalaisten kannalta poliisin toimipaikkaverkoston harveneminen vaikeuttaa asiointia poliisiasemalla. Rajavartioston, sotilasviranomaisten ja tullin toimipaikkaverkosto lienee kuitenkin vielä harvempi kuin poliisilla ja lienevätkö rajavartioston, sotilasviranomaisten ja tullin toimipaikat ylipäättään soveliaita esitutkinnan suorittamiseen. Tätä tulisi harkita. Ehdotettu säännös voidaan tulkita myös siten, että henkilöllä on velvollisuus saapua aina vain häntä lähinnä olevaan poliisiin, tullin, rajavartioston tai sotilasviranomaisten toimipaikkaan riippumatta siitä, kuka esitutkintaa suorittaa. Lieneekö tätä tarkoitettu?

Suomen tuomariliitto ry:n mukaan muutos näyttää laajentavan sotilasviranomaisten toimivaltaa. Sotilasrikoksia voivat nimittäin tutkia sotilaskurinpitolain nojalla kurinpitoesimiehet ja toisaalta puolustusvoimien poliisitoiminnasta annetun lain (1251/1995) nojalla Pääesikunnan tutkintaosaston virkamiehet. Pääesikunnan tutkintaosaston virkamiesten toimivallasta säädetään puolustusvoimien poliisitoiminnasta annetun lain 4 §:ssä eikä kaavailtu muutos tuo muutosta tähän. Sen sijaan sotilaskurinpitolain nojalla esitutkintaa suorittavien kurinpitoesimiesten näkökulmasta kaavailtu muutos esitutkintalakiin mahdollistaisi sen, että kurinpitoesimies määräisi puolustusvoimien ulkopuolisen henkilön saapumaan esitutkintaa varten puolustusvoimien toimipisteeseen. Tällaista toimivaltaa ei ole ollut mahdollista johtaa voimassa olevan sotilaskurinpitolain 28 §:stä. Tuomariliiton näkemyksen mukaan toimivallan laajentaminen koskemaan myös kurinpitoesimiehiä ei ole perusteltua ja esitystä on syytä tältä osin selkeyttää.

3.2 Pakkokeinolaki

3.2.1 3 luvun 15 § (vangitsemisasian uudelleen käsittely)

Pykälästä on ehdotettu poistettavaksi 2 momentti, jolloin se muuttuisi seuraavansisältöiseksi:

Jos rikoksesta epäilty on vangittu, sen tuomioistuimen, joka käsittelee syytteen, on vangitun pyynnöstä otettava vangitsemisasiä tuomion antamiseen asti uudelleen käsiteltäväksi viipymättä ja viimeistään neljän vuorokauden kuluttua pyynnön esittämisestä. Ennen syytteen nostamista asia saadaan käsitellä uudelleen myös siinä käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiiriin säilyttämispaikkakunta kuuluu. Vangitsemisasiä ei kuitenkaan tarvitse ottaa uudelleen käsiteltäväksi aikaisemmin kuin kahden viikon kuluttua asian edellisestä käsittelystä.

Vangitulle ja hänen avustajalleen sekä asianomaiselle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi vangitsemisasiä uudelleen käsiteltäessä, jollei vangittu tai mainittu virkamies ilmoita, ettei kuuleminen ole tarpeen. Vangittua on kuultava henkilökohtaisesti, jos vangittu niin haluaa tai hänen kuulemiseensa asian selvittämiseksi on muuten syytä.

Jos tuomioistuin harkitsee soveliaaksi, vangitsemisasian uudelleen käsittelyssä voidaan käyttää 6 §:n 4 momentissa tarkoitettua teknistä tiedonvälitystapaa. Jos tuomioistuin pitää sitä tarpeellisenä, vangittu on kuitenkin tuotava tuomioistuimeen.

Rovaniemen hovioikeudella ei ole lausuttavaa ehdotuksesta.

Suomen tuomariliitto ry toteaa, että tilanteessa, jossa pääasia on vireillä tuomioistuimessa, vangittuna olevan määrääminen päästettäväksi vapaaksi ei kuulu lähtökohtaisesti pidättämiseen oikeutetun virkamiehen toimivaltaan. Tällöin vangitun vapaaksi määräämisestä päättää pääasiaa käsittelevä tuomioistuin. Tämä ero ei kuitenkaan ilmene säännöksistä riittävän selvästi. Tuomioistuin voi pakkokeinolain 3 luvun 17 §:n nojalla arvioida vangitsemisen edellytykset pääasian käsittelyn aikana. Tähän harkintaan ei tarvita pakkokeinolain 3 luvun 15 §:n 2 momentin säännöstä, vaan tuomioistuin voi omasta aloitteestaan tai sille tehdystä esityksestä harkita vangittuna pitämisen edellytykset määrääjoista riippumatta.

Suomen tuomariliitto toteaa lisäksi, että esitutkinnan aikaisessa vangitsemisessä näytetään esityksessä ajatellun, että pidättämiseen oikeutettu virkamies määrää vangitun vapauttavaksi, jos vangitsemisen edellytykset poistuvat sinä väliaikana, jolloin vangitsemisasiä ei ole tuomioistuimessa käsiteltävänä. Tilanne voi jatkossakin muodostua sellaiseksi, että edellisen tuomioistuimessa tapahtuneen vangitsemisasian käsittelyn jälkeen tulee esille uusia seikkoja, joiden johdosta vangitsemisen edellytykset olisi perusteltua arvioida uudestaan tuomioistuimessa, vaikka pidättämiseen oikeutettu virkamies ei olisikaan päätenyt tämän uuden selvityksen perusteella määräämään päästettäväksi vangittua vapaaksi. Tuomariliiton näkemyksen mukaan pakkokeinolain 3 luvun 15 §:n 2 momentin kumoaminen ei ole tarpeellista esityksessä todetuilla perusteilla.

3.2.2 6 luvun 10 § (toimenpiteen täytäntöönpano)

Pykälän 1 momentti on ehdotettu muutettavaksi seuraavansisältöiseksi (täydennyksen jälkeen pykälässä nimenomaan mainittaisiin ulosottoviranomaiset täytäntöönpanosta huolehtivana tahona):

Vakuustakavarikon ja väliaikaisen vakuustakavarikon täytäntöönpanosta huolehtivat ulosottoviranomaiset noudattaen soveltuvin osin ulosottokaaren 8 luvun säännöksiä turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpanosta. Mainitun luvun 2 §:ssä tarkoitettua vakuutta ei tarvitse kuitenkaan asettaa siitä vahingosta, joka vakuustakavarikosta tai väliaikaisesta vakuustakavarikosta saattaa aiheutua vastaajalle, ellei tuomioistuin erityisestä syystä velvoita asianomistajaa asettamaan vakuutta määrätessään vakuustakavarikon tälle tulevan vahingonkorvauksen tai hyvityksen maksamisen turvaamiseksi.

Rovaniemen hovioikeudella ei ole lausuttavaa ehdotuksesta.

3.2.3 8 luvun 5 § (läsnäolo kotietsinnässä)

Pykälän 2 momenttia on ehdotettu täydennettäväksi niin, että oikeudesta saattaa kotietsintä tuomioistuimen tutkittavaksi on ilmoitettava, jolloin momentti tulisi seuraavansisältöiseksi:

Sille, jonka luona kotietsintä toimitetaan, tai hänen poissa ollessaan jollekin paikassa asuvalle, työskentelevälle tai muuten luvallisesti oleskelevalle on varattava tilaisuus olla etsinnässä saapuvilla ja kutsua siihen todistaja. Tilaisuutta ei tarvitse varata, jos se viivyttäisi toimitusta merkittävästi. Jollei kukaan mainituista henkilöistä eikä heidän kutsumansa todistaja ole ollut toimituksessa läsnä, kotietsinnästä sekä 6 §:n mukaisesta oikeudesta saada pyynnöstä etsintäpäätöksen jäljennös, 18 §:n mukaisesta oikeudesta saattaa kotietsintä tuomioistuimen tutkittavaksi ja 19 §:n mukaisesta oikeudesta saada pöytäkirjan jäljennös on viipymättä ilmoitettava sille, jonka luona etsintä on toimitettu.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen mukaan ehdotettu lisäys on perusteltu ja kuten sen perusteluissa todetaan, se juontaa juurensa apulaisoikeusasiamiehen syyskuussa 2011 antamaan päätökseen.

Valtakunnansyyttäjänviraston lausunnon mukaan ehdotettu täydennys on perusteltu ja kannatettava.

Poliisihallitus pitää esitettyjä täydennyksiä hyvinä.

Rovaniemen hovioikeus pitää asianomaisten oikeusturvaa parantavaa muutosehdotusta kannatettavana.

Suomen tuomariliitto ry toteaa, että esityksen mukainen ohjaus kotietsintäasian saattamisesta tuomioistuimen käsiteltäväksi on kannatettava täsmennys.

3.2.4 8 luvun 6 § (menettely kotietsinnässä)

Pykälän 1 momenttia on ehdotettu täydennettäväksi niin, että oikeudesta saattaa kotietsintä tuomioistuimen tutkittavaksi ja oikeudesta saada pöytäkirjan jäljennös on ilmoitettava, jolloin momentti tulisi seuraavansisältöiseksi:

Kotietsintää aloitettaessa on paikalla olevalle 5 §:n 2 momentissa tarkoitettulle henkilölle kerrottava etsinnän tarkoitus ja annettava etsintäpäätöksen jäljennös. Jos kirjallista etsintäpäätöstä ei vielä ole, henkilölle on ilmoitettava oikeudesta saada pyynnöstä päätöksen jäljennös. Lisäksi henkilölle on ilmoitettava 18 §:n mukaisesta oikeudesta saattaa kotietsintä tuomioistuimen tutkittavaksi ja 19 §:n mukaisesta oikeudesta saada pöytäkirjan jäljennös.

Valtakunnansyyttäjänviraston lausunnon mukaan ehdotettu täydennys on perusteltu ja kannatettava.

Poliisihallitus pitää esitettyjä täydennyksiä hyvinä.

Rovaniemen hovioikeus pitää asianomaisten oikeusturvaa parantavaa muutosehdotusta kannatettavana.

Suomen tuomariliitto ry toteaa, että esityksen mukainen ohjaus kotietsintäasian saattamisesta tuomioistuimen käsiteltäväksi on kannatettava täsmennys.

3.2.5 8 luvun 20 § (laite-etsinnän määritelmä)

Pykälän 2 momentti ehdotetaan muutettavaksi niin, että sanan ”luottamukselliseen” eteen lisättäisiin sana ”sellaiseen”, jolloin momentti tulisi seuraavansisältöiseksi:

Laite-etsintää ei saa kohdistaa sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta ja teknisestä tarkkailusta säädetään 10 luvussa.

Rovaniemen hovioikeuden mukaan pakkokeinolain 8 luvun 20 §:n muutos jää tarkoitukseltaan epäselväksi. Perustuslakivaliokunta on hallituksen esityksestä 222/2010 antamassaan lausunnossa edellyttänyt lakiin tehtäväksi lakiin sittemmin tehdyn rajauksen, jota nyt esitetään muutettavaksi. Perusteluista ei avaudu, miksi ehdotettu muutos on tarpeen ja millaisia vaikutuksia ihmisten oikeusturvaan tällä muutoksella olisi. Tämän vuoksi hovioikeus ei kannata muutosta esitetystä muodostaan.

Keskusrikospoliisin lausunnossa todetaan, että pykälän muutosperusteluissa olisi perusteltua huomioida se, että esitutkintaviranomaisilla ei ole käytössään järjestelmiä, joilla esimerkiksi matkapuhelimen sisältöä voitaisiin tutkia siten, että ainoastaan ei-luottamuksellisiksi viesteiksi luokitellut viestit tutkittaisiin. Kyseinen lainkohta jäisi siten puhtaasti käytännöllisistä syistä soveltamatta. Vastaava luottamuksellisten viestien rajaamisen ongelma syntyy käsiteltäessä kuvaviestejä. Ei ole tarkoituksenmukaista, että luottamuksellisen viestin suojelemisen taso on riippuvainen viestinnän muodosta ja käytetystä tekniikasta.

Tietosuojavaltuutetun toimiston lausunnossa todetaan, että ehdotus tekee riittävän selväksi säädösten osalta sen, että laite-etsintä voi kohdistua luottamukselliseen viestintään, kunhan se ei ole sellaista luottamuksellista viestintää, johon tulisi 10 luvun säännöksiä soveltaa. Tämä ei tietysti olennaisesti selvennä niitä tilanteita, joissa 10 luvun säännöksiä tulisi soveltaa.

Tietosuojavaltuutetun toimiston lausunnon mukaan olennainen rajapinta näyttäisi muodostuvan viestintäsalaisuuden loukkauksen tunnusmerkistöstä rikoslain 38 luvun 3 §:n 1 kohdassa. Tämä tunnusmerkistö koskee ulkopuolisilta suojattuja viestejä ja tekotapa on tietomurto -tyyppinen. Kun luottamuksellisia viestejä, erityisesti sähköposteja, voi säilyttää sähköpostipalvelimella ja/tai päätelaitteella, ei ratkaisevaa 10 luvun soveltamisen osalta ole sähköpostien säilytyspaikka tai -väline vaan se, onko ne suojattu, jolloin niiden avaaminen edellyttää suojauksen murtamista.

Telepakkokeinoja voidaan tietosuojavaltuutetun toimiston lausunnon mukaan selvästi pitää kyseisessä tunnusmerkistössä tarkoitettuna oikeuttamisperusteena. Sen sijaan laite-etsinnän osalta jää epäselväksi, olisiko myös laite-etsintä tällainen oikeuttamisperuste. Jos tämä ei ole ollut tarkoituksaan, merkitsisi se sitä, että laite-etsinnässä voi olla tarpeen soveltaa suojattujen viestien avaamiseen 10 luvun säännöksiä erityisesti 10 luvun 4 §:n 2 momenttia. Tämän tyyppinen selvennys säännösten soveltamisen rajapinnasta olisi hyvä tuoda esille esitöissä.

3.2.6 10 luvun 3 § (telekuuntelu ja sen edellytykset)

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että telekuuntelua voidaan käyttää myös, kun rikoksesta epäiltyä on syytä epäillä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen lausunnon mukaan muutos on sinänsä perusteltavissa. Salaisia pakkokeinoja koskevan laillisuusvalvonnan yhteydessä ei ole kuitenkaan havaittu, että tuomioistuimien olisi joskus evännyt telepakkokeinolupaa suhteellisuusperiaatteeseen vedoten. Näin ollen hän suhtautuu varauksellisesti tuon periaatteen käyttämiseen lainmuutoksen perusteluna.

Valtakunnansyyttäjänviraston lausunnon mukaan ehdotettu täydennys on perusteltu ja kannatettava.

Keskusrikospoliisin mukaan telekuuntelun käyttöedellytysten laajentaminen on perusteltua, koska näin huomioidaan lapsiin kohdistuvien rikosten erityinen asema ja korkea selvittämisenintressi.

Rovaniemen hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, että lievimmät lapsen seksuaaliset hyväksikäytöt poikkeavat ulkoisilta ilmenemismuodoiltaan vain vähän asianmukaisesta käytöksestä. Säännös ulottaa telekuuntelun jo tällaisen rikoksen epäilyyn, jolloin telekuuntelun kohteena olevan oikeusturva alistetaan myös aiheettomille epäilyille ja väärinkäsityksille.

Itä-Suomen syyttäjänviraston mukaan esitetty muutos, jonka mukaan lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö voi oikeuttaa telekuunteluun, on kannatettava. Tyypiltään rikos voidaan tehdä tekemuodossa, jonka paljastamiseen telekuuntelu on ainoa mahdollisuus. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö voi tekemuotoina pitää sisällään laajan kirjon teko-
tapoja, myös sukupuoliyhteyden, jos tekoa ei kokonaisarvostelussa katsota törkeäksi. Näin ollen, kun huomioidaan rikosepäilyn vakavuus ja vahingollisuus, on perusteltua, että lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö myös mainitaan listassa, eritoten, kun tuomioistuimen esitetyn pykälän mukaisesti lupaa harkitessaan arvioi telekuuntelun merkityksen rikoksen selvittämiseksi (erittäin tärkeä merkitys).

Suomen Asianajajaliitto ry:n mukaan se seikka, että lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistusasteikkoa on korotettu siten, että vähimmäisrangaistus on nykyään neljä kuukautta vankeutta ja enimmäisrangaistus neljä vuotta vankeutta, puoltaa varmasti esityksen mukaisesti sitä, että kyseinen rikosnimike lisätään telekuuntelun mahdollistaviin rikoksiin. Lainsäädännön systematiikan kannalta on kuitenkin epätoivottavaa, että etenkin rikoslain kanssa varsin yhdenmukaisia rikosnimikeluetteloita täydennetään ainoastaan tietyin osin. Asianajajaliitto korostaakin – mikäli lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö telekuuntelun mahdollistavaksi rikosnimikkeeksi lisätään – tuomioistuimen korostunutta velvollisuutta huolehtia suhteellisuusperiaatteen toteutumisesta ja myös alaikäisten suojelemista tarpeettoman paljon yksityisyyden suojaan puuttuvilta pakkokeinotoimenpiteiltä.

Suomen tuomariliitto ry kannattaa tätä laajennusta ja katsoo uudistuksen olevan tältä osin perusteltu. Liitto toteaa lisäksi, että myös Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset puoltavat telekuuntelua koskevan sääntelyn täsmentämistä esitetyllä tavalla. Seksuaalirikoksissa korostuu valtion velvollisuus pyrkiä selvittämään rikokset tehokkaasti ja telekuuntelulla voidaan osittain tehostaa tutkintatoimenpiteiden tuloksellisuutta.

3.2.7 10 luvun 5 § (telekuuntelusta ja muusta vastaavasta tietojen hankkimisesta päättäminen)

Pykälän 2 ja 3 momenttiin ehdotetaan tehtäväksi täsmennyksiä, jotka liittyvät siihen, että pykälässä säädetään kahdesta tiedonhankintakeinosta päättämisestä ja että näistä keinoista telekuuntelu kohdistuu tulevaisuuteen ja tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta voi olla takautuvaa tai tulevaisuuteen kohdistuvaa. Muutosten jälkeen 2 ja 3 momentti olisivat seuraavansisältöisiä:

Lupa telekuunteluun ja 4 §:n 2 momentissa tarkoitettuun tietojen hankkimiseen voidaan antaa enintään kuukaudeksi kerrallaan.

Telekuuntelua ja telekuuntelun sijasta toimitettavaa tietojen hankkimista koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

- 1) epäilty rikos ja sen tekoaika;
- 2) rikoksesta epäilty;
- 3) tosiseikat, joihin epäilyyn kohdistuva rikosepäily ja telekuuntelun tai telekuuntelun sijasta toimitettavan tietojen hankkimisen edellytykset perustuvat;
- 4) telekuuntelua tai 4 §:n 2 momentissa tarkoitettua tietojen hankkimista koskevan luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;
- 5) toimenpiteen kohteena oleva teleosoite tai telepäätelaitte;
- 6) telekuuntelun tai telekuuntelun sijasta toimitettavan tietojen hankkimisen suorittamista johtava ja valvova pidättämiseen oikeutettu virkamies;
- 7) mahdolliset telekuuntelun tai telekuuntelun sijasta toimitettavan tietojen hankkimisen rajoitukset ja ehdot.

Rovaniemen hovioikeudella ei ole lausuttavaa muutosehdotuksista.

3.2.8 10 luvun 6 § (televalvonta ja sen edellytykset)

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi ensinnäkin niin, että momenttiin lisätään uusi 3 kohta, joka koskee teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyä luvattonta käyttöä, vahingontekoa, viestintäsalaisuuden loukkausta tai tietomurtoa. Kohdan lisäämisellä momentissa nykyisin olevat 3–7 kohta siirtyvät 4–8 kohdaksi. Lisäksi muutettavaan 4 kohtaan ehdotetaan otettavaksi seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön ja parituksen lisäksi lapsen houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin.

Momentti olisi muutosten jälkeen seuraavansisältöinen:

Esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa rikoksesta epäillyn hallussa olevan tai oletettavasti muuten käyttämän teleosoitteen tai telepäätelaitteen televalvontaan, kun epäiltyä on syytä epäillä:

- 1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta;
- 2) teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehdystä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta;
- 3) teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehdystä luvattomasta käytöstä, vahingonteosta, viestintäsalaisuuden loukkauksesta tai tietomurrosta;

- 4) seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä, lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin tai parituksesta;
- 5) huumausainerikoksesta;
- 6) terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta;
- 7) törkeästä tulliselvitysrikoksesta; taikka
- 8) törkeästä laittoman saaliin kätkemisestä.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen lausunnossa todetaan, että 3 kohdan osalta ei ole vakuuttavasti perusteltu sitä, että lainsäätäjän vain vuosi sitten hyväksymää, perustuslakivaliokunnan näkemykseen (PeVL 66/2012) perustuvaa lakia olisi muutettava. Lainsäätäjän harkintavaltaa rajoittaa ennen kaikkea perustuslain 10 §:n 3 momentti. Pelkästään perusoikeuksien yleisten rajoitusperusteiden täyttyminen ei siten missään tapauksessa ole riittävää. Ehdotuksen 4 kohdan osalta ei ole huomautettavaa.

Valtakunnansyyttäjänviraston lausunnon mukaan on perusteltua ja kannatettavaa muuttaa momenttia niin, että lupa televalvontaan voitaisiin myöntää myös, kun on syytä epäillä teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyä luvaton käyttöä, vahingontekoa, viestintäsalaisuuden loukkausta tai tietomurtoa, tai kun on syytä epäillä lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin.

Keskusrikospoliisi katsoo, ettei televalvonta loukkaa luottamuksellisen viestinnän suojan ydinaluetta. Televalvonta on myös osoittautunut varsin toimivaksi pakkokeinoksi useiden eri rikoslajien esitutkinnassa. Lisäksi keskusrikospoliisi painottaa sitä, että näiden rikosten esitutkinnassa televalvonnan merkitys on korostunut ja usein lähes ainoa mahdollisuus selvittää kyseessä olevia rikoksia.

Tietosuojavaltuutetun toimiston mukaan tietomurron osalta ongelma on se, että tunnusmerkistö edellyttää suojauksen murtamista ja ainakin yhdessä tapauksessa (Porvoon käräjäoikeuden tuomio 18.9.2009) tyyppillisen tekotavan palvelimilla olevien tietojen hankkimiseksi (ns. SQL injection) ei katsottu täyttävän tietomurron tunnusmerkistöä. Käyttäjätunnusten ja salasanojen tällainen hankkiminen ei myöskään täytä rikoslain 34 luvun 9 a tai 9 b §:n tunnusmerkistöä vaan ne tulevat kyseeseen vain jos tekijä levittää tai muuten asettaa saataville tällaiset tunnukset. Tähän henkilötietojen hankintaan voisi tulla sovellettavaksi henkilörekisteririkos (kerätään henkilötietoja ilman suostumusta tai ns. asiallista yhteyttä) ja tällä perusteella lausunnossa ehdotetaan, että myös henkilörekisteririkos olisi mukana 3 kohdan tunnusmerkistöluettelossa.

Tietosuojavaltuutetun lausunnon mukaan tilanteissa, joissa epäillään luottamuksellista viestintää käytetyn salassa pidettävien tietojen ilmaisemiseen, ei ole perusoikeusnäkökulmasta kyse perustuslain 10 §:n 3 momentissa tarkoitettua välttämättömistä rajoituksista, jotka olisivat johdettavissa yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta tai kotirauhaa vaarantavien rikosten selvittämiseksi vaan perusoikeuden (luottamuksellinen viestintä) käytöstä laittomaan tiedonjakamiseen. Tällaista ilmiötä voitaneen kutsua perusoikeuden väärinkäytöksi, jota koskeva kielto ilmenee Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 17 artiklasta. Tällöin tiedonsaannin kriteereitä ei ole perusteltua sitoa rikosten vakavuuteen vaan ylipäänsä intressiin selvittää tällaisia rikoksia. Tällä hetkellä viestinnän sisältöä voidaan selvittää telekuuntelulla tai sitä vastaavalla tiedon hankinnalla lähinnä

10 luvun 3 §:n 2 ja 3 kohdassa tarkoitettujen maan- ja valtionpetosrikoksien ja 4 kohdassa tarkoitettun törkeää sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisen tutkinnassa. Kun arvioidaan säännöksen ulkopuolelle jääviä intressejä, kuuluu niihin salassa pidettävien henkilötietojen lisäksi yrityssalaisuudet ja muut julkisuuslaisissa tarkoitettut salassapitointressit kuten rikostutkinnan tehokkuus tai vankilaturvallisuus (julkisuuslaki 24 §:n 3, 4 ja 5 §).

Näiltä osin tietosuojavaltuutetun lausunnossa ehdotetaan, että pakkokeinolakiin otettaisiin erikseen säännökset tiedon hankinnasta viestinsisältöön perustuvien rikosten selvittämiseksi, mikä varmaan edellyttäisi jatkovalmistelua. Samassa yhteydessä olisi hyvä selvittää asianomistajan oikeudet käsitellä viestintää koskevia tietoja, jotta tällaiset useimmiten sähköiset jäljet ja näyttö eivät pääsisi häviämään ja tarvittava esitutkintakynnys voitaisiin täyttää.

Rovaniemen hovioikeudella ei ole lausuttavaa muutosehdotuksista.

Itä-Suomen syyttäjänviraston mukaan esitetty muutos kokonaisuudessaan on kannatettava. Erityisen tärkeänä pidetään muutosta, jonka mukaan lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin voi oikeuttaa televalvontaan. Tyypiltään rikos voidaan tehdä tekemuodossa, jonka paljastamiseen televalvonta on ainoa mahdollisuus, ja ottaen huomioon viimeaikainen kehitys eli se, että tekniset välineet ovat merkittävästi lisääntyneet ko. rikostyyppissä ja myös osaltaan mahdollistaneet ko. rikostyyppin laajamittaisuuden esimerkiksi tietokoneiden, kännyköiden avulla, on ensiarvoisen tärkeää saada myös välineet kyseisen rikostyyppin tutkintaan ja sitä kautta paljastumiseen.

Suomen Asianajajaliitto ry toteaa, että salaisten pakkokeinojen käytön alan laajentaminen on ollut jatkuvana trendinä. Liitto pitää kehitystä yleisesti ottaen pulmallisena. Tällöin väistämättä on vaarana, että eteen tulee jatkossa runsaasti tilanteita, joissa televalvontalupa on haettu johonkin varsin lievästi rangaistavaan rikokseen, (jonka näyttökenties on helposti saatavilla), mutta tämän luvan perusteella suoritetun televalvonnan yhteydessä syntynyttä ylimääräistä tietoa halutaan käyttää joko muun rikosepäilyn tutkinnassa sen suuntaamisessa taikka tuomioistuinkäsittelyssä. Tämä kehityssuunta ei ole toivottava. Salaisten pakkokeinojen käytön laajentamiseen tulee suhtautua erityisellä tarkkuudella ja varovaisuudella.

Suomen tuomariliitto ry:llä ei ole huomautettavaa.

3.2.9 10 luvun 9 § (televalvonnasta ja sijaintitietojen hankkimisesta päättäminen)

Pykälän otsikko ehdotetaan muutettavaksi ja pykälän 1 ja 3 momenttiin ehdotetaan tehtäväksi täsmennysluonteisia muutoksia, jolloin momentit tulisivat seuraavansisältöiksi:

Tuomioistuin päättää 6 §:ssä, 7 §:n 1 momentin 1, 4 ja 5 kohdassa ja 2 momentissa tarkoitetusta televalvonnasta sekä 8 §:ssä tarkoitetusta sijaintitietojen hankkimisesta pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Jos asia ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää televalvonnasta ja sijaintitietojen hankkimisesta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua pakkokeinon käytön aloittamisesta.

Lupa voidaan antaa ja päätös tehdä enintään kuukaudeksi kerrallaan ja ne voidaan myöntää koskemaan myös päätöstä edeltänyttä määrättyä aikaa, joka voi olla kuukautta pidempi.

Rovaniemen hovioikeudella ei ole lausuttavaa muutosehdotuksista.

3.2.10 10 luvun 14 § (peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset)

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi virke, jonka mukaan peiteltyä tiedonhankintaa suorittava poliisimies saa käydä asunnossa vain, jos se tapahtuu asuntoa käyttävän aktiivisella myötävaikutuksella ja jos se on välttämätöntä peiteltyyn tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi. Momentti tulisi kokonaisuudessaan seuraavansisältöiseksi:

Peitelty tiedonhankinta ei ole sallittua asunnossa edes asunnonhaltijan myötävaikutuksella. Peiteltyä tiedonhankintaa suorittava poliisimies saa käydä asunnossa vain, jos se tapahtuu asuntoa käyttävän aktiivisella myötävaikutuksella ja jos se on välttämätöntä peiteltyyn tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen mukaan ei ole vakuuttavasti perusteltu sitä, että lainsäätäjän vain vuosi sitten hyväksymää, perustuslakivaliokunnan näkemykseen perustuvaa lakia olisi muutettava. Ehdotus samentaisi rajanvetoa peitetoimintaan. Se ei selventäisi viranomaistoimivaltuuksia. Se, että peitetoiminta on sallittua asunnossakin, ei ole kestävä peruste lainmuutokselle. Peitelty tiedonhankinta tulisi myös tullin, rajavartiolaitoksen ja suunnitelmien mukaan puolustusvoimien käyttöön. Jo nyt uuden pakkokeinolain mukaisen peiteltyyn tiedonhankinnan ja peitetoiminnan rajanveto on kovin tulkinnanvarainen. On myös erittäin vaikeaa valvoa sitä, ettei ”tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi” käytännössä muutu ”tiedonhankinnan tehokkuuden edistämiseksi”.

Poliisihallituksen lausunnossa todetaan, että muutoksen perustelujen mukaan lisäys tarkoittaisi sitä, ettei asuntoon saa mennä eikä siellä saa oleskella tietojen hankkimiseksi paitsi asuntoon menemisen ollessa välttämätöntä. Käytännössäkin asuntoon menemisen kynnys peiteltyyn tiedonhankinnan paljastumisen estämistarkoituksessa olisi siis korkea. Tilannekohtaisen arvion tähän liittyen tekee tiedonhankintatehtävää suorittava poliisimies. Käytännön operatiiviset tilanteet ovat usein nopeasti vaihtelevia ja hankalasti ennakoitavia ja asettavat isoja haasteita luontevan tilannearvioinnin tekemiselle. Tämä seikka yhdessä erittäin ahtaan soveltamisalarajauksen kanssa saattaa vaikuttaa merkittävästi peiteltyä tiedonhankintaa suorittavan poliisimiehen uskottavuuteen tiedonhankinnan kohteen silmissä ja tätä kautta pahimmassa tapauksessa vaarantaa tiedonhankintatehtävää suorittavan poliisimiehen turvallisuuden.

Rovaniemen hovioikeus kiinnittää huomiota edellä perustuslakivaliokunnan lausunnosta 66/2010 vp. lausuttuun. Perustuslakivaliokunta on tuossa lausunnossa pitänyt tärkeänä, että peiteltyä tiedonhankintaa ei toteuteta asunnossa edes silloin, kun asuntoon meneminen tapahtuu asunnonhaltijan myötävaikutuksella. Hovioikeus katsoo, että laissa oleva nykyinen raja on tarkkarajainen ja selkeä. Ehdotettu muutos jättää liiallisesti tulkinnanvaraa ja ylipäättään saattaa mahdollistaa arveluttavien menettelymuotojen käyttämisen.

Suomen tuomariliitto ry:llä ei ole huomautettavaa.

3.2.11 10 luvun 27 § (peitetoiminta ja sen edellytykset)

Pykälän 2 momentin ensimmäistä virkettä ehdotetaan selvennettäväksi ja täydennettäväksi niin, että poliisi saa kohdistaa rikoksesta epäiltyyn peitetoimintaa, jos tätä on syytä epäillä 3 §:ssä tarkoitetusta muusta rikoksesta kuin törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä tai törkeästä tulliselvitysrikoksesta taikka jos tätä on syytä epäillä rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetusta rikoksesta. Momentti on kirjoitettu epäselvästi ja puutteellisesti. Huomioon on jätetty nykyisen poliisilain 31 a §:n 2 momentissa oleva sääntely. Muutettuna momentti kuuluisi seuraavasti:

Poliisi saa kohdistaa rikoksesta epäiltyyn peitetoimintaa, jos tätä on syytä epäillä 3 §:ssä tarkoitetusta muusta rikoksesta kuin törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä tai törkeästä tulliselvitysrikoksesta taikka jos tätä on syytä epäillä rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetusta rikoksesta. Edellytyksenä on lisäksi, että tiedonhankintaa on rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisena.

Sisäasiainministeriön rajavartio-osaston lausunnossa todetaan, että uuden lainsäädännön myötä sekä pakkokeinolaissa että poliisilaissa säädettiin poliisille oikeus peitetoimintaan myös törkeän laittoman maahantulon järjestämisen osalta. Rajavartio-osasto toteaa näiltä osin, että törkeän laittoman maahantulon järjestämisen rangaistusmaksimi on 6 vuotta vankeutta ja laittoman maahantulon järjestämistä voidaan pitää ihmiskaupan

kaltaisena tekona. Lähtökohtaisesti näissä rikoksissa hyväksikäytetään ihmisten turvattomuutta ja hädänalaista tilaa. Rajavartio-osaston näkemyksen mukaan poliisille jo kertaalleen säädettyä oikeutta peitetoimintaan ei tule sulkea pois ottaen erityisesti huomioon kyseisen rikoksen vakavuus ja törkeysaste.

Poliisihallituksen lausunnon mukaan 1.1.2014 voimaantulevan lainsäädännön myötä sekä poliisilaissa että pakkokeinolaissa säädettiin poliisille oikeus peitetoimintaan myös törkeän laittoman maahantulon järjestämisen osalta. Törkeän laittoman maahantulon järjestämisen rangaistusmaksimi on 6 vuotta vankeutta ja laittoman maahantulon järjestämistä voidaan pitää ihmiskaupan kaltaisena tekona. Lähtökohtaisesti näissä rikoksissa hyväksikäytetään ihmisten turvattomuutta ja hädänalaista tilaa. Poliisihallituksen näkemyksen mukaan poliisille jo kertaalleen säädettyä oikeutta peitetoimintaan ei tule sulkea pois ottaen erityisesti huomioon kyseisen rikoksen vakavuus ja törkeysaste.

3.2.12 10 luvun 40 § (tietolähteen ohjattua käytöstä päättäminen)

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että tietolähteen ohjattua käyttöä koskeva päätös voitaisiin antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan. Eduskunnan jo hyväksymän säännöksen mukaan päätös voidaan antaa enintään kahdeksi kuukaudeksi kerrallaan. Lisäksi päätöksen sisältöä koskevaan 3 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi uusi kohta, jonka mukaan päätöksessä on mainittava toimenpiteen kohteena oleva rikoksesta epäilty, jos hän on päätöstä tehtäessä yksilöitävissä.

Poliisihallituksen mukaan ehdotus siitä, että tietolähteen ohjattua käyttämistä koskevaan päätökseen lisättäisiin ”*toimenpiteen kohteena oleva henkilö, jos hän on päätöstä tehtäessä yksilöitävissä*”, sisältää turvallisuusriskin. Samasta asiakirjasta kävisivät ilmi sekä rekisteröidyn tietolähteen tunnistetiedot että toimenpiteen kohde. Koska asianosaisella / toimenpiteen kohteella on lakiin perustuen laajat mahdollisuudet saada salaisiin pakkokeinoihin liittyvät itseään koskevat asiakirjat ja merkinnät nähtäväkseen, lisää tämä Poliisihallituksen käsityksen mukaan tietolähteen paljastumisriskiä. Tämä vältettäisiin merkitsemällä tietolähteen tunnistetieto ainoastaan esimerkiksi operatiiviseen raporttiin.

Suojelupoliisin mukaan ehdotus on perusteltu ottaen huomioon ohjatun tietolähtetoiminnan luonne.

3.2.13 10 luvun 56 § (ylimääräisen tiedon käyttäminen)

Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi ensinnäkin niin, että siihen lisätään uusi toinen virke, jonka mukaan ylimääräistä tietoa saadaan käyttää myös, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta ja jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Momentin toinen virke siirtyisi muutettuna kolmanneksi virkkeeksi. Sen mukaan ylimääräisen tiedon käyttämisestä näyttönä päättäisi tuomioistuin pääasian käsittelyn yhteydessä. Momentti tulisi kokonaisuudessaan seuraavansisältöiseksi:

Ylimääräistä tietoa saa käyttää rikoksen selvittämisessä, kun tieto koskee sel- laista rikosta, jonka tutkinnassa olisi saatu käyttää sitä pakkokeinoa, jolla tieto on saatu. Ylimääräistä tietoa saa käyttää myös, jos rikoksesta säädetty ankarin ran- gaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta ja jos ylimääräisen tiedon käyttämi- sellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Ylimääräisen tiedon käyttämisestä näyttönä päättää tuomioistuin pääasian käsit- telyn yhteydessä.

Sisäasiainministeriön rajavartio-osasto toteaa, että hallituksen esitysluonnoksen yleisperusteluissa on laajasti selostettu muun ohella korkeimman oikeuden ratkaisus- saan (KKO 2007:58) tekemiä linjauksia ylimääräisen tiedon käytöstä. Huomionarvoista on, että ratkaisussaan korkein oikeus salli ylimääräistä tietoa sisältävän äänitallenteen käytön todisteena rikosoikeudenkäynnissä myös siltä osin, kun oli kyse rikoksesta, jon- ka laissa säädetty ankarin rangaistus on yksi vuosi vankeutta. Rajavartio-osasto toteaa, että yleisperusteluissa laajasti selostettua korkeimman oikeuden ratkaisussaan esittämää kantaa voidaan pitää vallitsevana oikeuskäytäntönä salaisten pakkokeinojen tuottaman ylimääräisen tiedon käyttämisessä lainsäädännön puuttuessa voimassa olevasta kansalli- sesta lainsäädännöstä. Rajavartio-osaston näkemyksen mukaan uuden pakkokeinolain 56 §:n 1 momentin muutosehdotusta ei tulisi laatia huomattavasti ahtaammaksi ja anka- rammaksi, kuin mitä korkein oikeus on katsonut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellyttävän.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen lausunnon mukaan kysymyksessä on ehkä eh- dotuksen vaikein osa. Ylimääräisen tiedon käytöstä on säädettävä, mutta lainsäätäjällä on liikkumavaraa. Uuden pakkokeinolain mukainen sääntely ei ole ainoa mahdollinen ja nyt ehdotetulle sääntelylle voi apulaisoikeusasiamiehen mielestä nähdä perusteita. Luonnoksen perusteluissa on aivan oikein kiinnitetty huomiota siihen, että tuomioistui- men rooli uuden pakkokeinolain 10 luvun 56 §:ssä kaipaavat pohtimista. Ylimääräisen tie- don käyttämisen käytännön merkitys jää epäselväksi. Raporteissa on ilmoitettu huomattavan vähän tai ei ollenkaan ylimääräisen tiedon käytöstä. Apulaisoikeusasiamies pitää ilmeisenä, että näin vähäiset määrät johtuvat ainakin osaltaan kirjaamiskäytännöistä. Onkin tärkeää, että tässä yhteydessä säädettäisiin myös ylimääräisen tiedon käytön kir- jaamisvelvollisuudesta.

Valtakunnansyyttäjänviraston lausunnossa todetaan, että hyvin perusteltu on ehdotettu ylimääräisen tiedon käyttömahdollisuuksien laajentaminen. Vakavien rikosten selvittämisen tressi ja tähän liittyvä rikosoikeudellisen järjestelmän uskottavuus edellyttävät säännöksen muuttamista tämän suuntaisesti. Ehdotuksessa asetettu kahden vuoden rangaistusmaksimia koskeva raja on hyvin tasapainossa huomioon otettavien eri näkökohtien välillä.

Valtakunnansyyttäjänviraston lausunnon mukaan vaatimus siitä, että ylimääräisen tiedon käytöllä tulisi olla erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi, on väistämättä tulkinnanvarainen raja. Syyteharkinnassa voidaan vain harvoin tehdä niin varmoja ennusteita tai arvioita näytön riittävydestä, että ylimääräisen tiedon käytön tarpeellisuudesta voitaisiin tehdä täysin varmoja päätelmiä. Koska syyttäjällä on vastuu näytön riittävydestä, on oletettavaa, että syyttäjät käytännön tulkinnanvaraisissa tilanteissa varsin usein vetoavat ylimääräiseen tietoon näyttönä, mikäli sellaista on saatavissa ja sen käytön laillisuutta voidaan perustella.

Valtakunnansyyttäjänviraston lausunnon mukaan sen varmistaminen, että tuomioistuimien tulee tietoiseksi aineistoon mahdollisesti sisältyvästä ylimääräisestä tiedosta, on luonnollisesti tärkeää, koska muutoin tuomioistuimien ei voi suorittaa puheena olevaa kontrollitehtäväänsä. Syyttäjän velvollisuutena on tuoda oikeudenkäynnissä esiin miltä osin näyttö mahdollisesti muodostuu ylimääräisestä tiedosta ja millä perusteella hän katsoo voivansa vedota siihen näyttönä vastaajan syyllisyydestä. Tämä syyttäjän velvollisuus on syytä myös *lisätä lakitekstiin*, esimerkiksi kyseisen lainkohdan loppuun. Tämä selostamisvelvollisuus koskee nimenomaan sellaista ylimääräistä tietoa, jota syyttäjä välittömästi käyttää näyttönä syytteensä tueksi. Ehdotuksessa sanottu merkitsee sitä, että ylimääräisen tiedon käyttöön liittyviä kysymyksiä on käsiteltävä esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän välisessä esitutkintayhteistyössä. Nämä ovat lisäksi menettelykysymyksiä, jotka edellyttävät esitutkintaviranomaisten ja syyttäjälaitoksen yhteistä ohjeistusta.

Poliisihallitus pitää esitettyä täydennystä periaatteessa hyvänä, mutta haluaa kuitenkin tuoda esille lähinnä perusmuotoisten varkausrikosten asianomistajan oikeusturvan kannalta, että usein selvitettävään rikoskokonaisuuteen saattaa liittyä esimerkiksi varkauksia ja varastetun tavaran kätkemisrikoksia, joista säädetty ankarin rangaistus on enintään 1 vuosi ja 6 kuukautta vankeutta. Poliisihallituksen kannan mukaan mainittu rangaistusmaksimiraja on tärkeä nimenomaan kansalaisten kannalta merkityksellisten rikosten mukaan saamiseksi.

Tullihallitus/Tullin rikostorjunta toteaa, että säännös jättäisi ylimääräisen tiedon käyttömahdollisuuksien ulkopuolelle esimerkiksi perusmuotoisen varkauden. Varkausrikoksista saadaan tieto tullin suorittamien salaisten pakkokeinojen käytön yhteydessä. Jos ylimääräisen tiedon käyttö rajataan luonnoksessa esitetyllä tavalla, ei Tulli voine ilmoittaa tällä tavoin tietoonsa tulleesta varkausrikoksesta edes poliisille. Tämän epäkohdan korjaamiseksi Tullin rikostorjunta ehdottaa ylimääräisen tiedon käyttämisen sallimista sellaisen rikoksen selvittämisessä, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään 1 vuosi 6 kuukautta vankeutta.

Keskusrikospoliisi pitää sinänsä perusteltuna nyt esitettyä ylimääräisen tiedon käyttöalan laajentamista. Ehdotettua kahden vuoden rajausta tulisi arvioida kuitenkin uudelleen. Poliisi tutkii ja selvittää vuosittain suuren määrän rikoksia, joiden rangaistusmaksimi jää kahden vuoden rajan alapuolelle (muun muassa perusmuotoiset anastusrikokset ja kätkemisrikokset). Rikosten selvittämättä jääminen olisi asianomistajan oikeuksien kannalta ongelmallista. Ehdotettu rajausta johtaisi käytännössä myös siihen, että ylimääräistä tietoa ei voitaisi käyttää esimerkiksi sellaisen rikoksen selvittämiseksi, jonka tutkintaan olisi lain mukaan mahdollista saada televalvontalupa (esimerkiksi lapsen houkuttelemine seksuaalisiin tarkoituksiin). Raja tulisi asettaa kahden vuoden sijasta kuuteen kuukauteen. Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan tuomioistuimen päätöksentekoa koskeva muutos on yksiselitteinen ja varmistaa sen, että oikea tuomioistuin tekee ratkaisun oikea-aikaisesti. Nykyisin käytössä ole menettely, jossa esitutkinnassa asiasta neuvotellaan syyttäjän kanssa ja syyttäjä päättää, käyttääkö tietoa todisteena vai ei ja myös esittelee ja esittää todisteen oikeudessa, on edelleen käyttökelpoinen ja johtaa asiensaisten kannalta parhaaseen lopputulokseen.

Suojelupoliisi esittää harkittavaksi, onko esitetty vähintään kaksi vuotta vankeutta -edellytys vieläkin liian korkea, muun muassa varkausrikoksen enimmäisrangaistus on yksi vuosi kuusi kuukautta vankeutta.

Rovaniemen hovioikeus toteaa, että ylimääräisen tiedon käyttämistä koskeva muutos-ehdotus on samoista lähtökohdista ongelmallinen kuin edellä kerrottu peiteltyä tiedonhankintaa koskeva ehdotuskin. Perustuslakivaliokunta on hallituksen esityksestä 222/2010 antamassaan lausunnossa määritellyt yhteiskunnan kannalta hyväksyttävän rajan ylimääräisen tiedon käyttämiselle niin, että tietoa saadaan käyttää vain niiden rikosten tutkintaan, joiden tutkinnassa olisi saatu käyttää kyseistä pakkokeinoja. Nyt tehty ehdotus mahdollistaisi ihmisen tuomitsemisen ylimääräisen tiedon perusteella kaikista normaaliasteikon mukaisista rikoksista, kuten väärin ilmoitetuista vähennyksistä verotuksessa, reippaasta ylinopeudesta, dopingin käytöstä tai pahoinpitelystä, kun sellainen sattumalla selviää teknisessä kuuntelussa. Hovioikeus pitää ehdotusta ongelmallisena. Hovioikeus kiinnittää huomiota myös siihen, että meillä ei ole selkeää sääntelyä siitä, miten "pääkäsitelyssä päätetään ylimääräisen tiedon käyttämisestä näyttönä". Ei ole järkevää säätää lisää tällaisia oikeudenkäyntimenettelylle vieraita päätöksentekotilanteita. Parempi olisi kieltää jo suoraan lailla sellainen ylimääräisen tiedon käyttö, joka ei ole hyväksyttävää. Voimassa oleva laki on tältä osin hyvä perusta eikä hovioikeus kannata tehtyä muutosehdotusta esitettyssä muodossaan.

Pohjois-Savon kärjäoikeuden mukaan tuomioistuimen päätettäväksi jäisi, milloin ylimääräistä tietoa saadaan käyttää näyttönä jutussa. Vaikka säännöksessä on siinä mainitut edellytykset ja esityksen perusteluissa kuvataan, milloin tuollaista tietoa voidaan käyttää näyttönä jutussa, kärjäoikeuden mielestä säännöksessä voisi olla seikkaperäisemmin todettuna perusteet tiedon käyttämiselle. Kun säännöksessä sanotaan "voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys", kynnys tiedon käyttämiselle lienee tarkoitettu varsin korkeaksi. Kärjäoikeus toteaa, että säännös saattaa olla vaikeasti sovellettava käytännössä.

Itä-Suomen syyttäjänviraston mukaan jokaisella on oikeus viestinnän suojaan. rikoksentekoon liittyvään viestintään liittyy riski salaisista pakkokeinoista, joka mahdollisuus ei ole rikoksentekijälle ennakoimaton. Kiinni jääminen perustuu hyvin usein pelkkään sattumaan. Rikosten paljastamiseen on yhteiskunnallinen intressi. Kysymys on myös asianomistajien perusoikeuksien suojaamisesta. Kynnys ylimääräisen tiedon hyödynnettävyydelle pitäisi olla esitettyä matalampi. Ylimääräistä tietoa pitäisi voida hyödyntää, jos kyse on rikoksesta josta säädetty ankarin rangaistus on enintään yksi vuosi kuusi kuukautta.

Suomen Asianajajaliitto ry:n mukaan perustuslakivaliokunta ei ole rajannut ylimääräisen tiedon käyttöä koskevaa kannanottoa koskemaan vain ylimääräisen tiedon käyttöä *todisteena pääkäsittelyssä* (PeVL 66/2010 vp). Toiseksi ehdotettua järjestelmää ei voida pitää toimivana ja oikeudenmukaisena sen vuoksi, että jos päätös ylimääräisen tiedon käytöstä tehdään vasta pääkäsittelyssä, on syyttäjä tuossa vaiheessa jo joutunut esittämään haastehakemuksen yhteydessä kyseisen ylimääräisen tiedon asian ratkaiseville tuomareille. Syyttäjälle ei siis jää mahdollisuutta paikata ylimääräistä tietoa muulla laillisella näytöllä myöhemmässä oikeudenkäynnissä. Myös muutoksenhakumahdollisuuden turvaaminen puoltaa erillistä ennakolta tehtävää päätöstä ylimääräisen tiedon käytöstä. Syyttäjistä todettu koskee soveltuvin osin myös asianomistajaa ja hänen oikeusturvaansa. Lausunnossa esitetään, että ylimääräisen tiedon käytöstä päätetään hakeusasiana erillisessä menettelyssä ennen syyteasian vireilletuloa.

Suomen tuomariliitto ry:n lausunnossa todetaan, että esitetyt säännökset ovat tulkinnanvaraiset sen suhteen, millä edellytyksillä ylimääräisen tiedon käyttäminen ”rikoksen selvittämisessä” ja toisaalta ”näyttönä käyttäminen” tapahtuu. Säännösesitysten perusteella on tulkinnanvaraista, tapahtuuko näyttönä käyttämisestä päättäminen samoilla edellytyksillä kuin ylimääräisen tiedon käyttäminen tutkinnan suuntaamisen tarkoituksessa. Päätösvalta ylimääräisen tiedon käyttämisestä kuuluu pääasialla käsittelevälle tuomioistuimelle. Lähtökohtana tulee jatkossakin olla, että jos myönnetyn telekuunteluluvan perusteella suoritettussa kuuntelussa saadaan viitteitä uusista rikoksista, pakkokeinojen käytölle haetaan viipymättä uusi lupa eikä uutta rikosta tutkita ylimääräisen tiedon avulla. Esitys ei ole riittävän täsmällinen ja laajentaa salaisten pakkokeinojen käyttöalaa merkittävästi eikä ehdotusta tulee tässä muodossa hyväksyä. Siltä osin kuin kysymys on ylimääräisen tiedon käyttämisestä näyttönä koskevasta sääntelystä, sääntelyn sijoittaminen poliisilakiin ja pakkokeinolakiin voidaan asettaa kyseenalaiseksi. Tällainen tiedon hyödyntämistä koskeva sääntely kuuluisi luonteensa puolesta paremmin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun todistelua koskevaan sääntelyyn kuin pakkokeinolakiin. Ylimääräisen tiedon käyttämisestä koskevassa sääntelyssä tulisi luetella esityksissä ehdotettua kattavammin ne kriteerit, jotka tulee ottaa huomioon harkittaessa ylimääräisen tiedon käyttämisestä (esimerkiksi onko alkuperäistä salaisen pakkokeinon lupaa haettu vilpittömässä mielessä).

3.2.14 10 luvun 58 § (telekuuntelun, teknisen kuuntelun ja teknisen laitetarkkailun keskeyttäminen)

Pykälää ehdotetaan muutettavaksi niin, että siihen lisätään uusi viimeinen virke, jonka mukaan ennen pakkokeinon käytön keskeyttämistä saatuja tietoja saadaan kuitenkin käyttää samoin edellytyksin kun ylimääräistä tietoa saadaan käyttää 56 §:n mukaan. Pykälä kuuluisi kokonaisuudessaan seuraavasti:

 Jos käy ilmi, että telekuuntelu kohdistuu muuhun kuin luvan kohteena olevalta rikoksesta epäiltyä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin taikka että teknisen kuuntelun kohteena oleva rikoksesta epäilty ei oleskele kuunneltavassa tilassa tai muussa paikassa, pakkokeinon käyttö on keskeytettävä niin pian kuin mahdollista sekä kuuntelulla saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä. Velvollisuus keskeyttämiseen sekä tallenteiden ja muistiinpanojen hävittämiseen koskee myös teknistä laitetarkkailua, jos käy ilmi, että tarkkailu kohdistuu viestin sisältöön tai 6 §:ssä tarkoitettuihin tunnistamistietoihin taikka että rikoksesta epäilty ei käytä tarkkailun kohteena olevaa laitetta. Ennen pakkokeinon käytön keskeyttämistä saatuja tietoja saadaan kuitenkin käyttää samoin edellytyksin kuin ylimääräistä tietoa saadaan käyttää 56 §:n mukaan.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen mukaan kehityksen tulisi kulkea toiseen suuntaan. Ehdotettua muutosta ei tulisi tehdä ja myös 10 luvun 59 §:stä tulisi poistaa mahdollisuus käyttää pakkokeinolla saatua tietoa, kun tuomioistuin on katsonut, ettei toimenpiteelle ollut laillisia edellytyksiä. Näin estettäisiin sellainen asetelma, että esitutkintaviranomaisilla olisi kiusaus käyttää pakkokeinoja omalla päätöksellään yli lain sallimien rajojen, kun he joka tapauksessa voisivat käyttää näin saatua aineistoa hyväkseen. Tosin on myönnettävä, että ehdotetulle muutokselle voi nähdä perusteita ratkaisun KKO 2007:58 perusteella.

3.2.15 10 luvun 60 § (salaisen pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen)

Pykälän 1 momentista ehdotetaan poistettavaksi viimeinen virke, jonka mukaan epäilylle ilmoittamisesta on samalla annettava kirjallisesti tieto luvan myöntämisestä tuomioistuimelle. Virkkeen asiasisältö otettaisiin uuteen 5 momenttiin. Pykälää muutettaisiin myös niin, että siihen lisättäisiin uusi 4 momentti, jolloin momenttien lisäämistä nykyiset 4 ja 5 momentti siirtyisivät 6 ja 7 momentiksi. Uudessa 4 momentissa säädettäisiin, että jos epäillyn henkilöllisyys ei ole tiedossa 1 tai 3 momentissa tarkoitettun määräajan tai lykkäyksen päättyessä, pakkokeinosta on ilmoitettava kirjallisesti hänelle ilman aiheutonta viivytystä henkilöllisyyden selvittyä. Muutosten jälkeen pykälä kuuluisi kokonaisuudessaan seuraavasti:

Epäiltyyn kohdistetusta telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, televalvonnasta, suunnitelmallisesta tarkkailusta, peitelystä tiedonhankinnasta, teknisestä tarkkailusta ja valvotusta läpilaskusta on viipymättä ilmoitettava hänelle kirjallisesti sen jälkeen, kun asia on saatettu syyttäjän harkittavaksi, taikka esitutkinta on muuten päätetty tai se on keskeytetty. Pakkokeinosta on kuitenkin ilmoitettava epäilylle viimeistään vuoden kuluttua sen käytön lopettamisesta.

Epäiltyyn kohdistetusta peitetoiminnasta, valeostosta ja tietolähteen ohjatusta käytöstä on ilmoitettava hänelle ilman aiheutonta viivytystä kirjallisesti sen jälkeen, kun asia on saatettu syyttäjän harkittavaksi.

Tuomioistuin voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatuksesta päättää, että 1 ja 2 momentissa tarkoitettua ilmoitusta epäilylle saadaan lykätä enintään kaksi vuotta kerrallaan, jos se on perusteltua käynnissä olevan tai tulevan tiedonhankinnan turvaamiseksi, valtion turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi. Ilmoitus saadaan tuomioistuimen päätöksellä jättää kokonaan tekemättä, jos se on välttämätöntä valtion turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi.

Jos epäillyn henkilöllisyys ei ole tiedossa 1 tai 3 momentissa tarkoitettun määräajan tai lykkäyksen päättyessä, pakkokeinosta on ilmoitettava kirjallisesti hänelle ilman aiheutonta viivytystä henkilöllisyyden selvittyä.

Epäilylle ilmoittamisesta on samalla kirjallisesti ilmoitettava luvan myöntäneelle tuomioistuimelle ja peitetoiminnan osalta 32 §:ssä tarkoitettulle tuomioistuimelle.

Kun harkitaan ilmoituksen lykkäämistä tai tekemättä jättämistä 3 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa, arvioinnissa on myös otettava huomioon asianosaisen oikeus puolustautua asianmukaisesti tai muuten asianmukaisesti valvoa oikeutetaan oikeudenkäynnissä.

Ilmoitusta koskevan asian käsittelyssä tuomioistuimessa noudatetaan soveltuvin osin 43 §:n säännöksiä. Valeostosta ja tietolähteen ohjatusta käytöstä ilmoittamista koskevat asiat käsitellään Helsingin kärjäoikeudessa noudattaen soveltuvin osin mainitun pykälän 6 momenttia.

Sisäasiainministeriön rajavartio-osaston lausunnossa todetaan, että ei ole näiltä osin huomautettavaa tässä hallituksen esitysluonnoksessa tehtyyn muutosesitykseen Rajavartio-osasto toteaa yleisellä tasolla, että uuden pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n 2 momentissa mainittujen salaisten pakkokeinojen osalta pääsäännöksi on säädetty näiden menetelmien käytöstä ilmoittaminen. Ilmoitusta voidaan kuitenkin lykätä säännöksessä

mainituin edellytyksin tai se voidaan jättää kokonaan tekemättäkin. Ilmoituksen tekemättä jättäminen edellyttää tuomioistuimen päätöstä ja sen tulee olla välttämätöntä valtion turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi. Rajavartiolaitos-osaston käsityksen mukaan yllä mainitun sääntelyn osalta on olemassa konkreettinen vaara poikkeussääntelyn muodostumisesta käytännön soveltamisessa pääsäännöksi. Rajavartiolaitos-osasto katsoo, että epäillyn tai asianosaisen oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin voitaisiin turvata jo sillä, että ilmoitusvelvollisuus sidottaisiin lähtökohtaisesti siihen, käytetäänkö kyseessä olevalla menetelmällä saatua näyttöä oikeudenkäynnissä.

Poliisihallituksen mukaan esitetty täydennys on sinänsä hyvä, mutta periaatteessa käytäntö saattaa olosuhteiden pakosta muodostua sellaiseksi, että poliisi tulee säännönmukaisesti hakemaan tuomioistuimelta lupaa jättää laissa mainittu ilmoitus tekemättä erityisesti peitetoiminnan, valeoston ja ohjatun tietolähdetoiminnan osalta, koska tiedonhankinnan kohteen intressissä pääsääntöisesti on pyrkiä paljastamaan toimenpidettä suorittavan poliisimiehen tai tietolähteen henkilöllisyyden. Tämä puolestaan saattaa altistaa poliisimiehen ja/tai tietolähteen mahdollisille rikollisten kostotoimille. Lisäksi ilmoittamisvelvollisuudella saattaa olla vaikutusta kansainvälisiin yhteisoperaatioihin. Ilmoittamisvelvollisuuden lykkäämisen rajaaminen 2 vuoteen kerrallaan saattaa aiheuttaa ongelmia erityisesti eri maiden viranomaisten kansainvälisissä yhteisoperaatioissa. Tällaiset yhteisoperaatiot saattavat olla kestoaltaan hyvinkin pitkäaikaisia ja pakkokeinon kohteelle ilmoittamisella saatettaisiin tehdä tyhjäksi pitkäaikaisen kansainvälisen yhteisoperaation rikostorjunnan tulokset. Poliisihallituksen näkemyksen mukaan ja Suomen viranomaisten kansainvälisen uskottavuuden säilyttämiseksi 3 momenttia tulisikin täydentää siten, että lykkääminen koskisi myös viranomaisten välisiä kansainvälisiä yhteisoperaatioita ja myös ilmoituksen tekemättä jättäminen koskisi tällaisia operaatioita. Jälkimmäisen osalta tuomioistuimen päätöksellään tekemän ilmoituksen tekemättä jättämisen tulisi koskea myös tapauksia, joissa pakkokeinotoimenpide ei ole myötävaikuttanut rikoksen selvittämiseen.

Tullihallitus/Tullin rikostorjunta näkee tarpeelliseksi säätää, että ilmoittamatta jättäminen voitaisiin tehdä myös erällä muilla perusteilla. Suomessa tutkittavana oleva rikos, jossa pakkokeinoja on käytetty, saattaa esimerkiksi liittyä laajaan kansainväliseen rikoskokonaisuuteen. Vaikka ilmoittamiseen saataisiin tuomioistuimelta lykkäystä, on tällaisissa tapauksissa suuri vaara siitä, että pakkokeinon kohteelle ilmoittamisella tehtäisiin tyhjäksi usean maan viranomaisten jopa monta vuotta kestäneiden rikostorjuntatoimien tulokset. Toinen esimerkki tilanteesta, jossa ilmoittamisvelvollisuutta tulisi lieventää, on rikosjuttu, jossa hyvin pian pakkokeinon aloittamisen jälkeen havaitaan sen kohteen olleen väärä. Tällaisissa tapauksissa ilmoittamista voitaisiin PKL 10:60,3:n nojalla lykätä tuomioistuimen päätöksellä ”käynnissä olevan tai tulevan tiedonhankinnan turvaamiseksi”. Sen sijaan säännöksestä puuttuu mahdollisuus jättää ilmoitus tällaisessa tapauksessa kokonaan tekemättä.

Keskusrikospoliisi toteaa, että henkilöllisyyden selviämistä koskevan muutoksen lisäksi esitykseen ei ole sisällytetty muutosehdotusta valeostoa, peitetoimintaa ja tietolähdetoimintaa koskevaan ilmoitusvelvollisuuteen, vaikka sisäasiainministeriölle on toimitettu muun muassa lakipakettia koskevan salaisia pakkokeinoja käsittelevän työryhmän

varsin kriittinen muistio. Lainvalmistelusta on alun perin puuttunut ja puuttuu edelleenkin kansainvälinen vertailu liittyen siihen, mitä ilmoitusvelvollisuudesta on muissa maissa säädetty.

Suomen tuomariliitto ry kannattaa täsmennyksiä.

3.2.16 11 luvun 1 a § (asian siirtäminen toiseen tuomioistuimeen)

Hallituksen esityksen luonnoksessa ehdotetaan uuden pakkokeinolain 11 lukuun lisättäväksi uusi 1 a §:

Tuomioistuin, jossa on vireillä pakkokeinoasia, saa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai muun pakkokeinoasian tuomioistuimeen saattaneen henkilön esityksestä erityisten syiden niin vaatiessa siirtää asian toiseen toimivaltaiseen tuomioistuimeen. Siirtävän tuomioistuimen asiaan liittyvät päätökset ja muut toimenpiteet ovat voimassa, kunnes se tuomioistuin, johon asia on siirretty, toisin määrää. Asiaa ei kuitenkaan saa siirtää takaisin, jolleivät uudet erityiset syyt sitä vaadi.

Päätökseen, jolla asia on siirretty tai siirtoesitys hylätty, ei saa hakea muutosta.

Suomen tuomariliitto ry kannattaa ehdotettua pykälää.

3.3 Rajavartiolaki

Rajavartiolain 47 a §:ssä (menettämisseuraamuksen täytäntöönpano ja takavarikoidun esineen palauttaminen) viitataan takavarikoidun esineen palauttamisen osalta nykyisen pakkokeinolain 4 luvun 17 §:ään. Uudessa pakkokeinolaissa vastaavat takavarikoidun esineen, omaisuuden tai asiakirjan palauttamista koskevat säännökset ovat 7 luvun 23 §:n 3 ja 4 momentissa, mitä vastaava muutos pykälään ehdotetaan tehtäväksi. Lisäksi pykälän otsikko ehdotetaan muutettavaksi niin, että siinä mainitaan takavarikoidun esineen, omaisuuden tai asiakirjan palauttaminen. Muutetussa muodossaan pykälä kuuluisi seuraavasti:

Mitä sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 38 §:ssä säädetään poliisin tehtävistä menettämisseuraamuksen täytäntöönpanossa ja pakkokeinolain 7 luvun 23 §:n 3 ja 4 momentissa takavarikoidun esineen, omaisuuden tai asiakirjan palauttamisesta, sovelletaan rajavartiolaitoksen tutkimassa rikosasiassa rajavartiolaitokseen.

Sisäasiainministeriön rajavartio-osasto toteaa, että kyseinen viittaus tulisi tehdä myös kaikkia esitutkintaviranomaisia koskevaan lain 23 §:n 2 momenttiin.

3.4 Autokiinnityslaki

Lain 15 §:n 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että siinä mainitaan myymis- tai hukkaamiskiellon asemesta vakuustakavarikko. Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että vakuustakavarikon täytäntöönpanosta huolehtivan ulosottoviranomaisen tulee viipymättä lähettää Liikenteen turvallisuusvirastolle tiedot 1 momentissa mainittujen merkintöjen tekemistä varten. Pykälän 3 momentissa ehdotetaan hukkaamiskiello korvattavaksi vakuustakavarikolla. Muutettu pykälä kuuluisi kokonaisuudessaan seuraavasti:

Jos rekisteriin merkitty auto ulosmitataan, pannaan takavarikkoon tai vakuustakavarikkoon taikka jos omistajan omaisuus luovutetaan konkurssiin, on siitä sekä päivästä, jona ulosmittaus tai takavarikko on toimitettu taikka vakuustakavarikko määrätty tai konkurssi alkanut, tehtävä merkintä rekisteriin.

Ulosmittauksen ja takavarikon toimittajan, vakuustakavarikon täytäntöönpanosta huolehtivan ulosottoviranomaisen tai pesähoitajan tulee viipymättä lähettää Liikenteen turvallisuusvirastolle tiedot 1 momentissa mainittujen merkintöjen tekemistä varten.

Jos Liikenteen turvallisuusvirastolle esitetään selvitys siitä, että ulosmittaus, takavarikko, vakuustakavarikko tai konkurssi on peruuntunut, rauennut tai muutoin lakannut, on sekin merkittävä rekisteriin.

Liikenne- ja viestintäministeriö ehdottaa menettelyn uudistamista niin, että vakuustakavarikon täytäntöönpanosta huolehtiva viranomainen voisi tehdä vakuustakavarikosta merkinnän suoraan rekisteriin. Virastojen järjestelmien välille tulisi rakentaa tietoliikenneyhteydet muutoskieltomerkintöjen päivitykseen käyttöliittymällä tai muutoin sähköisesti. Tämä olisi tietoyhteiskuntatavoitteiden mukaista ja parantaisi merkintöjen ajantasaisuutta, koska silloin ainoastaan pesähoitajien ilmoitukset tulisivat Liikenteen turvallisuusvirastolle kirjallisina ei-sähköisessä muodossa.

Myös **Liikenteen turvallisuusvirasto** esittää, että vakuustakavarikon täytäntöönpanosta huolehtiva täytäntöönpanoviranomainen voisi suoraan itse tehdä vakuustakavarikosta merkinnän ajoneuvorekisteriin.

Suomen tuomariliitto ry kannattaa ehdotettuja täsmentämistä, koskien myös muita ehdotettuja rekisterisäännösten muutoksia.

4 Muita lausunnoissa esiin nostettuja asioita

Liikenne- ja viestintäministeriö nostaa launnossaan esiin eräitä ongelmia:

1. Vuonna 2014 voimaan tulevan *pakkokeinolain 7 luvun 4 §:n* mukaan viestintämarkkinalain (393/2003) mukaiselta teleyritykseltä tai sähköisen viestinnän tietosuojalain mukaiselta yhteisötilaajalta ei saa takavarikoida tai jäljentää sen hallussa olevaa asiakirjaa tai dataa. Sähköisen viestinnän tietosuojalain 5 §:n mukaan vaitiolovelvollisuus viesteistä ja tunnistamistiedoista kohdistuu myös lisäarvopalvelun tarjoajaan ja teleurakoitsijaan. Niin sanottuja kolmansia osapuolia tulisi lainsäädännössä kohdella samantarvoisesti. Ministeriön käsityksen mukaan säännöksen piiriin tulisi siten todeta kuuluviksi sähköisen viestinnän tietosuojalaissa tarkoitettut teleyritykset, lisäarvopalvelun tarjoajat, yhteisötilaajat ja tele-urakoitsijat sekä näiden lukuun toimivat.
2. Vuonna 2014 voimaan tulevan poliisilain 5 luvun 8 §:n 4 momentin mukainen toimenpide, jolla *estetään teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden käyttö* tietyllä alueella lyhytaikaisesti, ei ole televalvontaa. Ministeriön käsityksen mukaan tällaisesta uudesta ”joukkoestämisestä” tulisi säätää erillinen pykälä poliisilakiin. Säännös on perustelujensa mukaan myös ilmeisessä ristiriidassa pakkokeinolain 10 luvun 25 §:n kanssa. Jo voimassa olevan lain mukaan Viestintäviraston pitää tarkastaa, ettei 25 §:n mukainen laite aiheuta häiriötä yleisen viestintäverkon laitteille ja palveluille, mikä puolestaan on tämän uuden poliisilain 5 luvun 8 §:n 4 momentin mukaisen laitteen nimenomainen tarkoitus. Lakiin pitäisi tällöin kirjata kriteerit, joilla Viestintävirasto voisi laitteen hyväksyä.
3. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi autokiinnityslakia, mutta *ilma-aluksiin kohdistuvat pakkokeinot* eivät sisälly esitykseen. Liikenteen turvallisuusviraston pitämään ilma-alusrekisteriinkin merkitään takavarikko, konkurssi ja ulosmittaus. Ilmailun osalta sovellettava lainsäädäntö on vanhaa, joten lainsäädäntöä olisi tarkoituksenmukaista uudistaa tässä yhteydessä. Uudistustarve koskee ainakin kiinnityksestä ilma-aluksiin annettua lakia (211/1928) sekä eräiden ilma-alusten vapautuksesta takavarikosta ja hukkaamiskiellosta annettua lakia (257/1949).

Sisäasiainministeriön rajavartio-osasto esittää, että teknisenä muutoksena uuden *pakkokeinolain 2 luvun 9 §:n 1 momentin 3 kohdassa mainittujen pidättämiseen oikeutettujen virkamiesten* joukkoon lisättäisiin Rajavartiolaitoksen osalta Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston rajavartiolylitarkastaja sekä Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston rikostorjuntayksikön yksikönpäällikkö. Rajavartiolaitoksen esikunnan rikostorjunnan järjestelyt organisoitiin uudelleen ja oikeudelliselle osastolle perustettiin vuonna 2010 rikostorjuntayksikkö. Rikostorjuntayksikkö ohjaa muun muassa

Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan järjestelyjä ja organisointia. Rajavartiolaitoksen esikunta voi muun ohella oikeudellisen osaston esityksestä ottaa rikosasian tutkinnanjohtajuuden itselleen. Edellä mainitun johdosta rikostorjuntayksikköä johtava yksikönpäällikkö tulee lisätä pidättämiseen oikeutettujen virkamiesten joukkoon. Rajavartiolytarkastajan virka perustettiin Rajavartiolaitokseen 1.1.2010 lukien, mutta rajavartiolytarkastajan virkanimike on epähuomiossa jäänyt lisäämättä uuteen pakkokeinolakiin, koska ensimmäiset rajavartiolytarkastajat nimitettiin virkaan vasta 1.4.2011 lukien. Uuden pakkokeinolain 2 luvun 9 §:n 1 momentin 3 kohta tulisi täydentää kuulumaan seuraavasti:

rajavartiolaitoksen päällikkö ja apulaispäällikkö, rajavartiolaitoksen esikunnan raja- ja meriosaston osastopäällikkö, rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö, apulaisosastopäällikkö, rajavartiolytarkastaja, ylitarkastaja, rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston rikostorjuntayksikön yksikönpäällikkö, rikosylitarkastaja ja rikostarkastaja, rajavartioston ja merivartioston komentaja ja apulaiskomentaja, rajavartioston ja merivartioston rajatoimiston ja meritoimiston päällikkö, Suomenlahden merivartioston Helsingin rajatarkastusosaston päällikkö ja varapäällikkö sekä vähintään luutnantin arvoinen rajavartiomies, joka on saanut tutkinnanjohtajalle rajavartiolaitoksessa säädetyn koulutuksen ja jonka rajavartiolaitoksen tai sen hallintoyksikön päällikkö on määrännyt tutkinnanjohtajaksi;

Lisäksi sisäasiainministeriön rajavartio-osaston lausunnossa todetaan, että esitutkinta-, pakkokeino- ja poliisilain kokonaisuudistuksen yhteydessä muutettiin myös *rajavartiolain 41 §:ää*, joka koskee rajavartiomiehen toimivaltuuksia rikosten ennalta estämiseksi ja selvittämiseksi. Kyseisen säännöksen sanamuodon mukaisesti rajavartiomiehellä on vuoden 2014 alusta lukien oikeus suorittaa poliisilaissa säädettyä telekuuntelua selvitetäessä esimerkiksi törkeää laittoman maahantulon järjestämistä. Poliisilla ei kyseistä toimivaltuutta ole voimassa olevassa laissa eikä myöskään 1.1.2014 voimaan tulevassa poliisilain 5 luvun 3 §:ssä. Rajavartiomiehelle kyseinen toimivaltuus on säädetty siis suoraan rajavartiolain 41 §:ssä. Rajavartio-osasto toteaa, että Rajavartiolaitoksen tarkoituksena on omassa jo vireillä olevassa lakihankkeessaan esittää rajavartiolain 41 §:n muutosta. Muutoksen tavoitteena on saada säännös helpommin hahmotettavaksi ja selkeämmäksi.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen lausunnossa on kiinnitetty huomiota eräisiin *kotietsintää koskeviin sääntelytarpeisiin*:

1. Olisi hyviä perusteita nimenomaisesti säätää, että myös oikeudesta kutsua todistaja olisi ilmoitettava paikalla olevalle.
2. Puutteena on pidetty sitä, että pakkokeinolain 8 luvun 2 §:n 2 momentissa ei ole mainittu, että epäillyn rikoksen tulee rangaistusasteikoltaan täyttää 1 momentin vaatimukset. Näin säännöstä lienee tulkittu ja tilanne on sama nykyisessäkin laissa. Kyse olisi lähinnä lakiteknisestä selvennyksestä.
3. On myös pidetty tulkinnanvaraisena sitä, mitä saapuvilla olo oikeastaan tarkoittaa. On käytetty saapuvilla olon rajoituksia, joiden tavoitteena on ollut, ettei saapuvilla oleva epäilty saa tietoja, jotka vaikeuttavat tutkintaa, ja asianosaisasemaa vailla olevat saa heille kuulumatonta tietoa. Kaikesta ei

luonnollisesti voi säätää laissa, mutta olisi toivottavaa, että jos katsotaan, että lakiin ei ole tarpeen ottaa säädöksiä, niin ainakin esityksen perusteluihin saataisiin tulkintaa ohjaavia kannanottoja siitä, onko tutkinnallisista syistä mahdollista rajoittaa ”saapuvilla olevan” henkilön tiedonsaantimahdollisuuksia.

4. Olisi ratkaistava kysymys kotietsintää koskevan läsnäolo-oikeuden ja 9 luvun 1 §:n tarkoittaman tutkimuspaikan eristämisen suhteesta. On erittäin tärkeää, että rikospaikkatutkinta voidaan tehdä ilman sitä vaaraa, että todistusaineiston näyttöarvo kärsii. Toisaalta henkilöllä on oikeus olla läsnä kotietsinnässä. Nämä vaatimukset voivat joutua ristiriitaan. Henkilön käyttäytyminen ei ole välttämättä sellaista, että hänet voitaisiin pakkokeinolain 8 luvun 6 §:n 3 momentin nojalla poistaa paikalta.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen lausunnossa lausutaan myös *pakkokeinolain 8 luvun 18 §:stä (kotietsinnän saattaminen tuomioistuimen käsiteltäväksi)*, jota luonnoksessa ei ehdoteta muutettavaksi. Lausunnon mukaan 30.8.2012 tehdyssä apulaisoikeusasiamiehen päätöksessä on tuotu esiin ongelmia, joita liittyy 1.8.2011 voimaan tulleen pakkokeinolain 5 luvun 7 a §:ään, jonka mukaan kotietsinnän laillisuus voidaan saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Apulaisoikeusasiamies viittaa päätöksessä esittämiinsä näkökohtiin, jotka koskevat myös uuden lain 8 luvun 18 §:ää. Lisäksi hän kiinnittää huomiota siihen, että 8 luvun 18 §:n voimaantulon myötä tuomioistuimen tutkittavaksi saatettavien asioiden piiri muuttuu. Tämä johtuu siitä, että uuden pakkokeinolain myötä kotietsinnän käsite saa uuden sisällön. On epäselvää, onko tätä kysymystä lainkaan arvioitu po. pykälää säädettäessä.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettuun lakiin liittyen eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen lausunnossa todetaan, että sinänsä harvinaisen ongelman muodostavat hylätyt telepakkokeinovaatimukset. On selvää, että esitutkintaviranomainen yleensä haluaa, että myöskään hylätyt vaatimukset asiakirjoineen eivät tule ainakaan heti julkisiksi, koska se voisi vaarantaa asian selvittämistä. Hylätystä vaatimuksesta ei tarvitse ilmoittaa epäilylle, mutta on tietysti mahdollista, että joku tiedustelisi tuomioistuimesta hylättyjä vaatimuksia. On ehkä mahdollista tulkita lakia niin, että tiedot eivät tule koskaan julkisiksi, koska ilmoitusvelvollisuutta ei ole. Asia ei kuitenkaan näytä olevan selvä. Näin ollen voisi olla tarvetta säätää asiasta tai selventää tätä kysymystä perusteluissa.

Poliisihallituksen mukaan *pakkokeinolain 8 luvun 18 §:ää* tulisi täydentää sovellettavan oikeuspaikan osalta. Esimerkiksi Peräpohjolan poliisilaitos saattaa pyytää Helsingin poliisilaitosta suorittamaan kotietsinnän virka-apuna. Tällöin oikea tuomioistuin käsittelemään menettelyä koskevan vaatimuksen olisi kotietsinnän suorituspaikan tuomioistuin, koska kotietsinnän menettelystä vastaisi etsinnän suorittava poliisi eli Helsingin poliisilaitos. Jos taas Peräpohjolan poliisilaitos suorittaisi itse kotietsinnän, olisi Peräpohjolan poliisin toimialueen tuomioistuin oikea oikeuspaikka käsittelemään sekä kotietsinnän toimittamisen perusteita että menettelyä koskevan vaatimuksen. Tällöin turvattaisiin se, että kotietsinnän kohteena ollut henkilö tai vastaavasti kotietsinnän suorittanut poliisi voisi saapua kuultavaksi häntä lähinnä olevaan tuomioistuimeen. Poliisihallituksen näkemyksen mukaan edellä mainittu vaihtoehtoinen tuomioistuinmahdollisuus

tulisi kirjata lakiin. Tähän liittyen Poliisihallitus haluaa tuoda esille, että voimassa olevan pakkokeinolain 8 luvun 18 §:ään tulisi ottaa tarkentava kirjaus asianosaisasemasta sille poliisin virastolle, jonka nimissä pakkokeino on suoritettu. Tämän myötä turvattaisiin myös viranomaisen muutoksenhakuoikeus. Yleisten prosessioikeudellisten säännösten mukaan pelkällä kuultavalla ei ole asiassa muutoksenhakuoikeutta.

Tullihallituksen/Tullin rikostorjunnan lausunnossa todetaan, että tullin rikostorjuntavaltuuksiin ei ole ehdotettu sisällytettäväksi vakavien tullirikosten torjunnassa välttämättömyyden *tietolähteen ohjattu käyttö -nimistä salaista pakkokeinoa* (PKL 10:39). Siinä ei myöskään ehdoteta Tullille *valeosto- tai peitetoimintavaltuutta* edes siinä muodossa, että Tulli toteuttaisi näitä toimenpiteitä yhdessä poliisin kanssa. Toinen tullirikosten torjunnan kannalta merkittävä toimimismahdollisuuden puute liittyy siihen, että rikoksesta epäillylle tarkoitettua tai häneltä lähtöisin olevaa *kirjettä, pakettia tai muuta vastaavaa lähetystä ei saada takavarikoida* ennen sen saapumista vastaanottajalle, jos epäillystä rikoksesta ei ole säädetty vähintään yhden vuoden vankeusrangaistusta (PKL 7:5), tältä osin merkityksellisiä ovat lääke- ja dopingaineet. Tullin rikostorjunta esittää, että mainitut lainsäädännölliset puutteet korjattaisiin samassa yhteydessä, kun esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädäntöä nyt täydennetään. Lähinnä teknisenä muutoksena Tullin rikostorjunta ehdottaa, että pakkokeinolain 2 luvun 9 §:n 1 momentin 2 kohta *pidättämiseen oikeutetuista virkamiehistä* muutetaan vastaamaan Tullin uutta organisaatiota. Huomioon tulisi ottaa valtiovarainministeriössä valmisteilla olevassa tullin hallintoa koskevassa laissa säädettävä Tullin uusi organisaatorakenne. Jo tässä vaiheessa on tiedossa, että mainitussa pakkokeinolain säännöksessä luetellut virka- tai tehtävänimikkeet eivät enää vastaa Tullin uuden organisoinnin mukaisia nimikkeitä.

Keskusrikospoliisin lausunnossa todetaan *telekuuntelun käyttöedellytysten* (uuden pakkokeinolain 10 luvun 3 §) osalta, että rikoslakiin on vuonna 2011 lisätty rangaistussäännökset elinkeinoelämän vakavista lahjusrikoksista (RL 30:7 a, RL 30:8 a ja 16:14 b), joita koskeva rangaistusasteikko on vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta vankeutta. Näitä rikoksia ei ole huomioitu esitetyn pakkokeinolain 10 luvun 3 §:n telekuuntelun edellytyksissä. Keskusrikospoliisi pitää erittäin tärkeänä, että myös näiden törkeiden rikosten selvittämisessä voitaisiin käyttää telekuuntelua. Kyseisiin rikoksiin liittyy pääsääntöisesti hyvin merkittäviä yhteiskunnallisia intressejä.

Suojelupoliisi toteaa, että *tietoverkossa harjoitettavasta peitetoiminnasta* säädetään uuden pakkokeinolain 10 luvun 27 §:n 3 momentissa. Koska tällaista peitetoimintaa ei aina ole mahdollista suorittaa yksinomaan poliisimiehen toimesta, on tietoverkossa tapahtuvan peitetoiminnan toteuttamisessa apuna käytettävä tapauksesta riippuen esimerkiksi erityisen teknisen tietotaidon tai vaikkapa erityisen kielen ja kulttuurin hallitsevaa henkilöä poliisimiehen ohjauksessa. Uuden pakkokeinolain yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että ”tietoverkossa tapahtuvan peitetoiminnan dokumentointi voidaan toteuttaa helpommin ja tarkemmin kuin muussa peitetoiminnassa, joten jälkikäteen on luotettavasti selvitettävissä, kuinka peitetoimintaa suoritettaessa on toimittu. Tietoverkoympäristössä ei ole myöskään tavanomaisen peitetoiminnan turvallisuusriskejä”. Tietoverkossa tapahtuva peitetoiminta ei edellytä työturvallisuussyistä samanlaista erityistä

koulutusta kuin varsinainen peitetoiminta ja lisäksi vastuukysymysten osalta dokumentointi on helpommin jälkikäteen todennettavissa. Myös nämä näkökohdat puoltavat avustavan henkilön käyttöä tietoverkossa toteutettavassa peitetoiminnassa. Suojelupoliisi kiinnittää huomiota siihen, olisiko syytä ottaa lakiluonnokseen selvyuden vuoksi maininta tällaisesta avustavan henkilön roolista.

Liikenteen turvallisuusvirasto kiinnittää huomiota liikenne- ja viestintäministeriön tavoin siihen, *että ilma-aluksiin kohdistuvat pakkokeinot on jätetty HE -esityksestä pois*, vaikka ilma-alusrekisteriin merkitään vastaavalla tavalla takavarikko, konkurssi ja ulosmittaus. Lainsäädännön ajantasaisuutta olisi tarkoituksenmukaista tässä yhteydessä tarkastella. Huomionarvoisia ovat ainakin kiinnityksestä ilma-aluksiin annettu laki (211/1928) sekä eräiden ilma-alusten vapautuksesta takavarikosta ja hukkaamiskiellosta annettu laki (257/1949).

Helsingin hovioikeus katsoo aiheelliseksi kiinnittää huomiota eräisiin *tuoreisiin ennakkopäätöksiin ja direktiiveihin*, joita ei ole voitu ottaa huomioon esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön kokonaisuudistuksessa eikä ilmeisesti ole otettu huomioon myöskään lausuntopyyntöjen kohteena olevassa täydentävässä lainsäädännössä. Korkein oikeus on oikeutta avustajaan ja itsekriminointisuoja koskevassa ennakkoratkaisussaan KKO 2012:45 päätenyt siihen, ettei epäillyn esitutkinnassa antamia lausuntoja ole saanut oikeudenkäynnissä käyttää näyttönä häntä vastaan. Valtakunnansyyttäjänvirasto on 28.6.2012 antanut syyttäjille ohjeen ennakkoratkaisun vaikutuksesta syyttäjien toimintaan. Vastaavasti Poliisihallitus antanee ohjeet poliisin toimittamaa esitutkintaa varten. Euroopan parlamentti ja neuvosto ovat 20.10.2010 antaneet direktiivin oikeudesta tulkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisessa menettelyssä (2010/64/EU) ja 22.5.2012 direktiivin tiedonsaantioikeudesta rikosoikeudellisissa menettelyissä (2012/13/EU). Jälkimmäisellä direktiivillä on yhtymäkohtia em. korkeimman oikeuden ennakkopäätökseen. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien on antanut merkittäviä ratkaisuja rikoksesta epäillyn vaitiolo-oikeudesta ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan soveltamisen kannalta. Em. oikeuskäytäntö ja direktiivit huomioon ottaen lainvalmistelutyössä tulee nyt ja jatkossa kiinnittää erityistä huomiota rikoksesta epäillyn ja syytetyn asemaan ja oikeuksiin sekä niiden prosessuaalisiin vaikutuksiin oikeuskäytännössä. Tilanteen kokonaisarviointi ennen uusien lakien voimaantuloa saattaa olla välttämätöntä.

Helsingin kärjäoikeuden lausunnossa kiinnitetään huomiota siihen, että uuden pakkokeinolain 3 luvun 1 §:n 1 momentissa todetaan, että *kärjäoikeuksien päivystyksestä* kiireellisissä tapauksissa säädetään oikeusministeriön asetuksella. Myös 10 luvun 43 § sisältää viittauksen 3 luvun 1 §:ään. Ilmeisesti viittaus mahdollistaa sen, että vastaisuudessaakin voidaan oikeusministeriön asetuksella antaa salaisia pakkokeinoja koskevia päivystykseen liittyviä toimialuemääräyksiä (asetus 1000/2003 2 § ja 3 §). Selvyuden vuoksi 10 luvun 43 §:n 1 momentti voisi kuitenkin sisältää määräyksen, että Helsingin kärjäoikeuden toimialue on koko maa asetuksessa määriteltynä aikoina. Asetuksen tulee muutenkin vastata 1.1.2014 voimaan tulevan lainsäädännön määräyksiä ja olla sanamuodoltaan ei-tulkinnanvarainen.

Suomen Asianajajaliitto ry on *avustajan käyttöoikeuden* osalta viitannut kahteen korkeimman oikeuden ennakkopäätökseen (KKO 2012:32 ja 2012:45). Näiden uusien ennakkopäätösten myötä on Suomen oikeuteen jo syntynyt uusi standardi, jonka tulisi heijastua myös asiaa koskevaan melko yksityiskohtaiseen lainsäädännökseen (uuden esitutkintalain 4 luvun 10 §). Korkeimman oikeuden edellä mainitut ratkaisut ja niissä viitattu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) oikeuskäytäntö osoittavat, että puolustaja on järjestettävä viran puolesta myös niissä tilanteissa, joissa epäilty *ei ymmärrä* tarvitsevana avustajaa tai puolustajaa. Kyseinen lainkohta ehdotetaan muutettavaksi seuraavansisältöiseksi:

Asianosaisella on oikeus käyttää valitsemaansa avustajaa esitutkinnassa. Asianosaiselle on ennen hänen kuulemistaan kirjallisesti ilmoitettava mainitusta oikeudesta, jollei asia ole suppeassa esitutkinnassa käsiteltävä. Rikoksesta epäillylle oikeudesta on kirjallisesti ilmoitettava viipymättä, kun hän menettää vapautensa kiinniottamisen, pidättämisen tai vangitsemisen yhteydessä. Esitutkintaviranomaisen on muutenkin selvittävään rikokseen, rikoksen selvittämiseen ja asianosaisen henkilöön liittyvät seikat huomioon ottaen huolehdittava siitä, että asianosaisen oikeus käyttää avustajaa tosiasiallisesti toteutuu hänen sitä halutessaan *tai oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaamisen sitä edellyttäessä*.

Suomen Asianajajaliitto ry toteaa lisäksi uuden esitutkintalain 4 luvun 15 §:ään liittyen, että tulevan lain valmistelussa ei *asianosaisjulkisuuteen* liittyviä kysymyksiä ole riittävässä määrin huomioitu. Kolmessa eri laissa (esitutkintalaki, julkisuuslaki, OK 17 luku) säädetyn, samaa asiaa koskevan menettelyn yhdenmukaistamiseksi ja yhteensovittamiseksi lausunnossa esitetään, että tässä yhteydessä säädettäisiin esitutkintalakiin ja julkisuuslakiin säännös, jonka mukaan vireillä olevan rikosasian asianosaisen, tuon oikeudenkäynnin tarpeisiin, tekemän tietopyynnön muutoksenhaku siirrettäisiin ratkaistavaksi kyseistä rikosasiaa käsittelevässä tuomioistuimessa. Tuo yleinen tuomioistuin on vastuussa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteuttamisesta ja se pystyy parhaiten arvioimaan, voisiko jokin tieto olla asianosaiselle tarpeen hänen asiansa ajamiseksi kyseisessä oikeudenkäynnissä.

Suomen Asianajajaliitto ry myös uudistaa aiemman näkemyksensä siitä, että esitutkinnassa määrättävään *ilmaisukieltoon tulee liittää mahdollisuus muutoksenhakuun*. Säännös rajoittaa sananvapautta. Ihmisoikeussopimuksen 13 artikla edellyttää muun muassa sananvapausrajoitusten osalta tehokasta kansallista muutoksenhakukeinoa.

Suomen Asianajajaliitto ry:n lausunnossa todetaan *henkilönkatsastuksen edellytyksiä* koskevan uuden pakkokeinolain 8 luvun 32 §:n osalta, että näytteenoton tarkoituksena ei mainita mahdollisen mielentilatutkimuksen tarpeita. Rikoslain 2 luvun 4 §:n 4 momentin mukaan rikoksenteijän päihtymys tai muu sellainen itse aiheutettu tajunnan häiriön tila voi vaikuttaa mielentila-arvion lopputulokseen. Jotta olisi selvää, että vereksettään kiinnisaadulta rikoksenteijältä saadaan rikoslaissa tarkoitettun päihtymistilan selvittämiseksi ottaa veri- ja/tai virtsanäyte, tulisi asiasta ottaa maininta pakkokeinolakiin.

Suomen tuomariliitto ry:n lausunnossa todetaan, että *uuden pakkokeinolain 8 luvun 18 §:n 1 momentin* mukaan vaatimus kotietsinnän saattamisesta tuomioistuimen käsiteltäväksi on tehtävä 30 päivän kuluessa kotietsinnän toimittamisesta tai siitä myöhemmästä ajankohdasta, jolloin vaatimuksen esittäjä on saanut tiedon etsinnän toimittamisesta. Rikosasian vastaaja saa usein vasta asian tuomioistuimessa tapahtuvassa pääkäsitelyssä sellaisia tietoja, joiden perusteella kotietsinnän toimittamisen edellytysten arviointi on mahdollista riitauttaa. Kotietsinnän toimittamisen edellytysten arvioinnilla voi puolestaan olla tietyissä tilanteissa merkitystä arvioitaessa mahdollisten kotietsinnän avulla hankittujen todisteiden hyödyntämiseen. Rikosasian vastaaja ei kuitenkaan 30 päivän määräajan johdosta useinkaan voisi saattaa asiaa enää tuomioistuimen arvioitavaksi. Suomen tuomariliitto ry toteaa, että pakkokeinolain sääntelyä määräajan osalta olisi syytä harkita muutettavaksi siten, että vaatimus olisi mahdollista erityisestä syystä tehdä niin kauan, kun pääasian käsittely on vireillä ja kuitenkin aina 30 päivän määräajassa siitä, kun vaatimuksen tekijä on saanut tiedon etsinnän toimittamisesta.

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

ISSN-L 1798-7105
ISBN 978-952-259-246-0 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 VALTIONEUVOSTO
www.om.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 STATSRÅDET
www.jm.fi